

Затверджено
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П - 4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ В.В. Карцева
«_____» _____ 2019 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему:
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИКА: ОЦІНКА ТА НАПРЯМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
(за матеріалами Приватного акціонерного товариства
«Страхова компанія «ПЗУ Україна»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець роботи Коврига Дарина Анатоліївна

(підпис, дата)

Науковий керівник ст. викладач Горбунова Олена Андріївна

(підпис, дата)

Рецензент Баклицька Олена Станіславівна

ПОЛТАВА 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ	
СТРАХОВИКА.....	6
1.1 Зміст, сутність, фактори забезпечення фінансової стійкості страховика та необхідність її оцінки	6
1.2 Платоспроможність страхової компанії як основна ознака її фінансової стійкості	17
1.3 Державне регулювання та напрями забезпечення фінансової стійкості страховика.....	25
Висновки за розділом 1.....	32
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПрАТ «СК «ПЗУ Україна».....	33
2.1 Фінансово-господарська характеристика страхової компанії.....	33
2.2 Аналіз платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна».....	44
2.3 Оцінка фінансової стійкості страхової компанії.....	52
Висновки за розділом 2.....	60
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ТА НАПРЯМІВ	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИКА.....	61
3.1 Використання сучасних методик оцінки фінансової стійкості страховика.....	61
3.2 Математичне моделювання коливання страхових виплат як напрям забезпечення фінансової стійкості страхової компанії.....	70
3.3 Адаптація вимог Директиви «Solvency II» для розрахунку коефіцієнта платоспроможності страховика в умовах інтеграції до Європейського Союзу.....	77
Висновки за розділом 3.....	88
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Для сучасного етапу економічного розвитку України, враховуючи як наявність кризових явищ, так і циклічність розвитку світової економіки, характерним є зниження обсягів продажу страхових продуктів на окремих сегментах страхового ринку. Це відображається на фінансових результатах страховиків та актуалізує питання визначення пріоритетних видів страхування, розробки тарифної політики страхової компанії, формалізації взаємозв'язків між страховим ринком та ринком перестраховування, статистичної оцінки ризиків та управління портфелем страховика як основних умов його стійкого та платоспроможного функціонування. Необхідність об'єктивного вирішення існуючих проблем підвищує роль менеджменту фінансової стійкості страхових компаній, її оцінки й пошуку шляхів її забезпечення в умовах мінливості зовнішнього середовища та посилення конкурентної боротьби на страховому ринку.

Страхова компанія, як суб'єкт підприємницької діяльності, вступає у фінансові відносини з фізичними та юридичними особами, котрих цікавить, насамперед, її фінансова стійкість. Саме цей показник має практичний інтерес для потенційних споживачів страхових послуг, адже він виступає індикатором того, чи зможе страхова компанія в майбутньому виконати свої зобов'язання, а оцінка її рівня є одним з найбільш важливих завдань при визначенні якості роботи страховика. Фінансова стійкість страхової компанії впливає на фінансові відносини з іншими суб'єктами підприємництва, а визначення її ролі в конкурентоспроможності страховика є необхідним етапом у вирішенні проблем на всіх рівнях. З огляду на це, тема дипломної роботи актуальна.

Серед вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків, які досліджують проблеми розвитку страхового бізнесу, в тому числі питання фінансової стійкості страхових компаній, слід відзначити В. Базилевича, М. Берлін, А. Бойко, В. Братюк, В. Бутиріну, Н. Внукову, О. Гаманкову, М. Денисенка,

Н. Добош, Ю. Дьячкову, А. Єрмошенко, В. Кабанова, О. Ковтуна, Т. Кононову, С. Осадця, О. Павловську, Р. Пукала, Н. Ткаченко, В. Філімонову, В. Фурмана, Т. Челишеву, Л. Шірінян та інших. Науковцями було розроблено низку пропозицій щодо підвищення фінансової стійкості страховиків. Проте, на теперішній час, потребують наукового обґрунтування питання вдосконалення оцінки цього показника та напрямів його забезпечення.

Актуальність вирішення цих питань зумовила вибір теми дипломної роботи, обґрунтування її мети та завдань дослідження.

Метою дипломної роботи є визначення теоретичних і практичних засад фінансової стійкості страховика та вдосконалення її оцінки і напрямів забезпечення.

Реалізація поставленої мети досягається через послідовне вирішення наступних завдань:

- дослідити зміст, сутність, фактори забезпечення фінансової стійкості страховика та необхідність її оцінки;
- визначити умови забезпечення платоспроможності страхової компанії як основної ознаки її фінансової стійкості;
- розглянути державне регулювання та напрями забезпечення фінансової стійкості страховика;
- надати фінансово-господарську характеристику страхової компанії;
- проаналізувати платоспроможність ПрАТ «СК «ПЗУ Україна»;
- здійснити оцінку фінансової стійкості страхової компанії;
- дослідити сучасні методики оцінки фінансової стійкості страховика;
- визначити доцільність математичного моделювання коливань страхових виплат як наряду забезпечення фінансової стійкості страхової компанії;
- обґрунтувати необхідність адаптації вимог Директиви «Solvency II» для розрахунку коефіцієнта платоспроможності страховика в умовах інтеграції до Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової стійкості страхових компаній.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» та практичні рекомендації щодо вдосконалення її оцінки та напрямів забезпечення.

Теоретичною базою дослідження є положення економічної теорії, теорії фінансів, страхування, страхового менеджменту та державного регулювання економіки. З метою вирішення поставлених у дипломній роботі завдань було використано загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, з метою з'ясування сутності фінансової стійкості страховика – методи співставлення та аналогій. При оцінюванні фінансового стану ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» – метод фінансового аналізу та графічний метод. Для обґрунтування необхідності удосконалення оцінки та забезпечення фінансової стійкості страховика – метод математичного моделювання.

В якості інформаційної бази дослідження було використано законодавчі та підзаконні акти України в галузі здійснення страхової діяльності, звітні дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та дані фінансової звітності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна». Виконання дипломної роботи здійснювалось на основі вивчення матеріалів наукових праць українських і зарубіжних учених та інших інформаційних джерел.

Науковою новизною дипломної роботи є математичне обґрунтування доцільності моделювання альтернативних ознак коливання страхових виплат страхової компанії як сучасного напрямку забезпечення її фінансової стійкості в цілому та окремих страхових операцій, що здійснюються страховиком.

Результати дослідження, викладені в дипломній роботі, опубліковані в збірнику наукових праць Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку», що відбулася 17 жовтня 2019 року в Державному вищому науковому закладі «Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди» (м. Переяслав-Хмельницький).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИКА

1.1 Зміст, сутність, фактори забезпечення фінансової стійкості страховика та необхідність її оцінки

Опрацювання спеціальних наукових літературних джерел свідчить, що поняття «стійкість» базується на сталості певних характеристик, параметрів, постійності стану об'єкта. У широкому розумінні цей термін свідчить про спроможність об'єкта або системи виконувати свої функції, незважаючи на вплив зовнішніх та внутрішніх факторів [1-4, 93-95].

З точки зору функціонування страхового бізнесу важливим є визначення поняття «фінансова стійкість страхової компанії», проблемі дослідження якої останнім часом вченими та практиками страхового бізнесу приділяється багато уваги. Зокрема, при проведенні аналізу поданих у наукових працях дефініцій фінансової стійкості страхової компанії встановлено, що у фінансовій науці досі не сформовано спільної точки зору щодо цього поняття. Проведені дослідження свідчать, що на теперішній час існує значна кількість варіантів визначення поняття «фінансова стійкість страхової компанії», окремі з яких представлені в таблиці 1.1 [1, 14, 22, 81, 84, 95].

Таблиця 1.1 – Визначення сутності поняття «фінансова стійкість страхової компанії» різними авторами

Автор	Визначення
1	2
Берлін М.С. [1]	Постійна збалансованість, або перевищення доходів над витратами страховика в цілому по страховому фонду
Гаманкова О.О. [14].	Постійна перевага доходів над витратами в межах розрахунків за страховим фондом, яка забезпечується платоспроможністю страховика
Ткаченко Н.В. [84]	Постійне балансування або перевищення доходів над витратами по страховому фонду, який формується шляхом сплати страхувальниками страхових премій

Продовження таблиці 1.1

1	2
Шірінян Л.В [95]	Здатність підприємства зберігати або відновлювати початковий стан чи поліпшувати цей стан при зміні зовнішніх та/або внутрішніх параметрів впливу на фінансові потоки
Дьячкова Ю.М [22]	Здатність страхової компанії зберігати задовільний рівень фінансових показників протягом деякого проміжку часу при можливих несприятливих впливах зовнішнього середовища на фінансові потоки
Осадець С.С [81]	Спроможність страхової компанії виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестрахування у випадку впливу несприятливих чинників

У зв'язку з різноманітністю визначень поняття «фінансова стійкість страхової компанії» запропоновано розглядати фінансову надійність як головний чинник стабільної діяльності страховика, що має зберігатися незалежно від сили негативного впливу на нього внутрішніх і зовнішніх чинників. Зовнішні чинники умовно можна поділити на дві групи: перша – чинники безпосереднього впливу, які досить швидко відображаються на рівні фінансової стійкості, друга – чинники опосередкованого впливу які мають довготривалу дію на рівень фінансової стійкості. При цьому, зовнішні чинники майже не піддаються контролю і страховій компанії досить складно ефективно протистояти їм, тому можливість ефективно управляти внутрішніми чинниками є визначальним для розвитку і розширення діяльності страховика. Кількість внутрішніх чинників впливу на рівень фінансової стійкості залежить також від наявності і ступеня тих чи інших ризиків, з якими має справу будь-який суб'єкт господарювання у своїй діяльності [2].

Сукупний ризик страховика, як суб'єкта господарювання, виражається ймовірністю зміни якості активів і зменшенням їхньої вартості, що веде до зниження рівня його фінансової стійкості або припинення існування компанії на ринку.

Ризики, з якими має справу будь-яка страхова компанія, є різноманітними за характером і походженням, проте їх можна об'єднати в окремі групи, такі як: страхові, операційні, інвестиційні, стратегічні, фінансові та ризики форс-мажорних обставин.

Фінансові ризики страховика пов'язані з використанням фінансових ресурсів – як власних, так залучених, до яких належать кошти, що перебувають у розпорядженні страхової компанії для здійснення:

- операцій страхування, перестрахування від моменту укладення договору страхування до виконання фінансових зобов'язань, таких як збір страхових платежів, виплата страхових відшкодувань тощо;
- витрат, які забезпечують процес страхування і перестрахування (наприклад, витрати на врегулювання збитків та ін.);
- інших витрат, не пов'язаних з основною діяльністю спрямованих на удосконалення й підвищення якості страхових послуг, економічного стимулювання персоналу тощо.

Страхові ризики зумовлюють виникнення операційних ризиків, що поділяються на: ризик випадкових збитків; ризик змін; ризик помилок.

Ризики форс-мажорних обставин являють собою, наприклад, незаплановане припинення страховиком своєї діяльності.

Фінансова стійкість досягається кількома способами і вимірюється різними показниками. Зокрема, виділяють шість факторів забезпечення фінансової стійкості страховика, а саме:

- правильно розраховані страхові тарифи;
- розмір власних коштів (статутний капітал, спеціальні та резервні фонди, нерозподілений прибуток, вільні резерви);
- наявність страхових резервів в розмірах, відповідних до суми (величини) страхових зобов'язань;
- правильне розміщення страхових резервів (вкладення в різні об'єкти, зберігання в різних банках);
- збалансований страховий портфель (наявність договорів страхування з різних видів страхування з різними розмірами відповідальності та ризиками);
- перестраховальні операції (передача надлишку відповідальності, вторинний перерозподіл ризиків) (рис.1.1) [85].

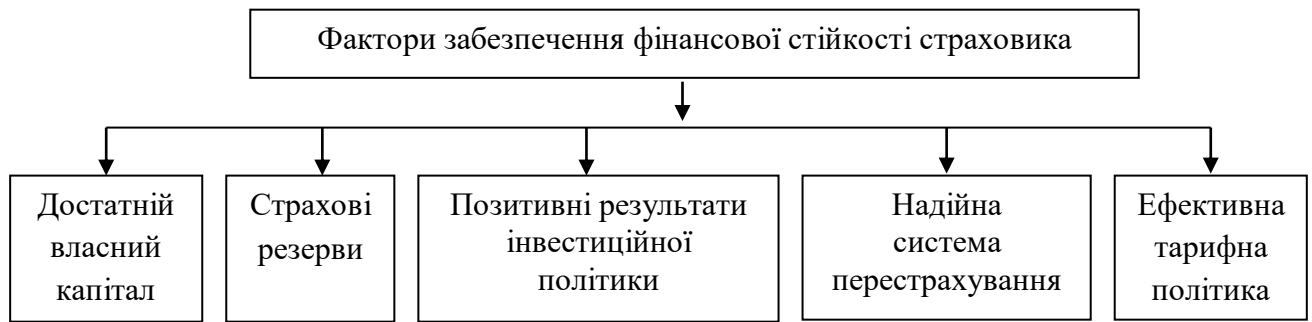

Рисунок 1.1 – Фактори забезпечення фінансової стійкості страховика

Деякі науковці виділяють також додаткові фактори досягнення фінансової стійкості страхової компанії. Розглянемо більш детально кожний із факторів забезпечення фінансової стійкості страховика.

1. Наявність статутного капіталу. Сплачений у грошовій формі статутний капітал та інші власні засоби страховика мають забезпечувати проведення планових видів діяльності і виконання зобов'язань, що приймаються ними за договорами страхування. Відповідно до Закону України «Про страхування» розмір статутного капіталу для компаній, які займаються страхуванням життя, має становити 10 млн. євро, для компаній, які займаються іншими видами страхування – 1 млн. євро. Цим законодавчим актом передбачено мінімальний норматив, максимальний же розмір статутного капіталу не обмежується. Аналіз показує, що максимальний прибуток досягається не за максимального значення статутного капіталу, а за деякого оптимального [61].

Страховик як суб'єкт підприємницької діяльності повинен забезпечити собі страховий захист у формі страхового капіталу. Фінансові ресурси, а саме: статутний капітал, гарантійний фонд, вільні та страхові резерви, складають страховий капітал страховика, що забезпечує фінансову стійкість страхових операцій (рис.1.2) [85].

Статутний капітал – головний елемент власних коштів страховика. Законодавство визначає такі вимоги до статутного капіталу страховика.

По-перше, обсяг статутного капіталу повинен бути не менше суми, що еквівалентна 1млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України, якщо

страховик планує здійснювати види страхування, інші ніж страхування життя («ризикові» види страхування), або не менше 10 млн. євро для страховика, що планує здійснювати страхування життя.

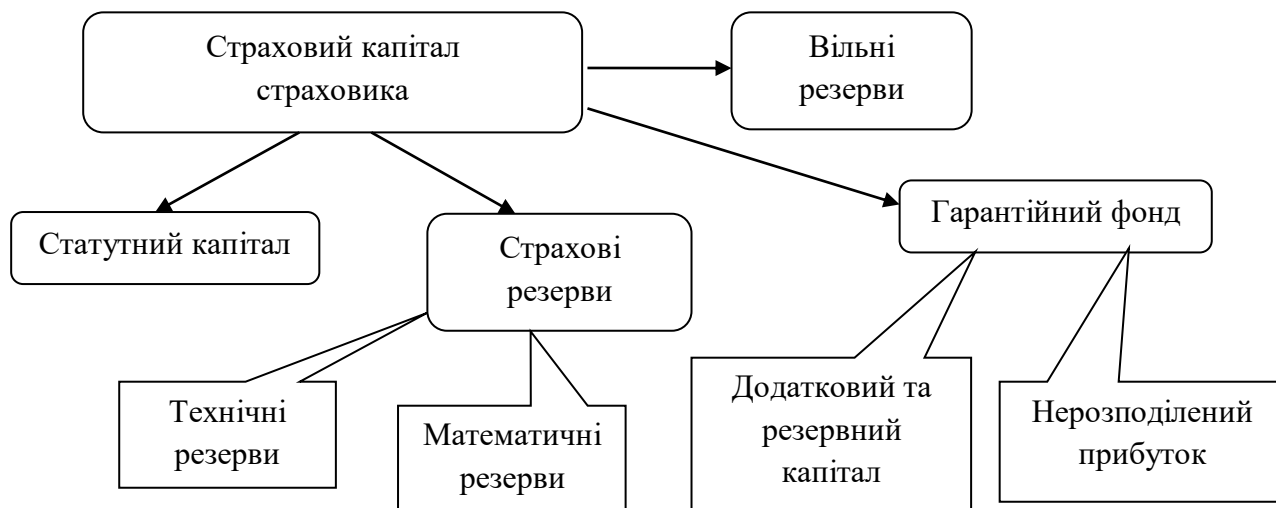

Рисунок 1.2 – Структура страхового капіталу страховика

По-друге, весь обсяг статутного капіталу повинен бути сплачений грошима (для забезпечення його високої ліквідності, якщо потрібно виконати зобов'язання перед страхувальниками у разі недостатності обсягу створених страхових резервів).

По-третє, забороняється формувати обсяг статутного капіталу за рахунок нематеріальних активів, кредитних коштів і коштів, що отримані під заставу, а також завдяки раніше створеним страховим резервам (якщо страховик раніше вже здійснював страхову діяльність і формував страхові резерви).

Окрім цього, встановлюються обмеження з розміщення статутного капіталу в державних цінних паперах (можлива оплата грошової частини статутного капіталу цінними паперами, що випускаються державою, за їхньою номінальною вартістю згідно з порядком, що встановлений Міністерством фінансів України, в обсязі не більше 25% від всього обсягу статутного капіталу страховика) і у статутних капіталах інших страховиків (у сумі не більше 30% від власного статутного капіталу, причому, внесок до статутного капіталу одного окремого страховика не може бути більше 10%).

Закон України «Про страхування» формулює поняття «гарантійний фонд», до якого належать додатковий та резервний капітал, що створюються за рахунок прибутку страховика, а також сума нерозподіленого прибутку [61].

Страховики за рахунок нерозподіленого прибутку також можуть створювати вільні резерви, що формуються для покриття непередбачуваних витрат за рахунок власних коштів. Вільні резерви – частина власних коштів страховика, яка резервується з метою додаткового забезпечення його платоспроможності.

Власний капітал страховика складається зі статутного капіталу, додаткового капіталу, нерозподіленого прибутку, резервного й іншого капіталу (рис. 1.3) [22].

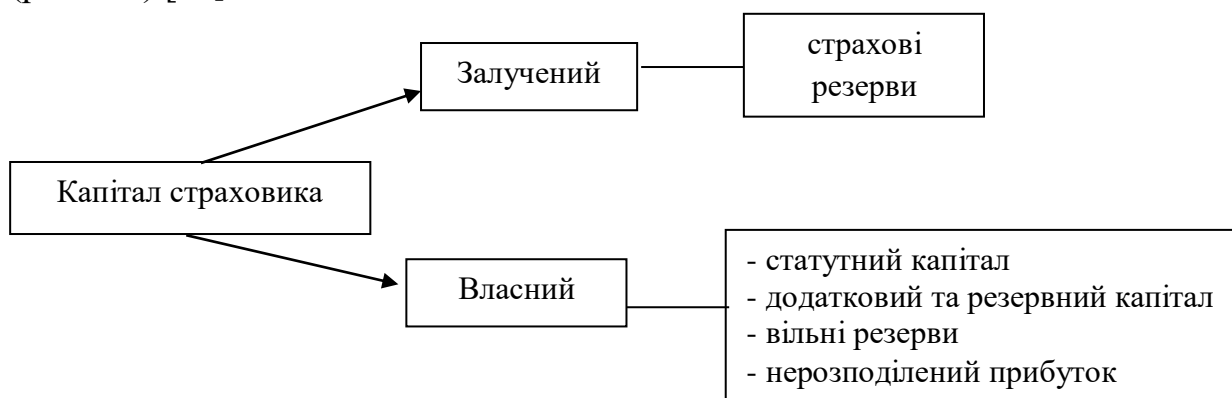

Рисунок 1.3 – Складові капіталу страховика

Чим вище ймовірність того, що створена страховиком система страхового капіталу виявиться прийнятною для виконання ним своїх страхових зобов'язань, тим вище фінансова стійкість страховика. Отже, особливості спрямування коштів, що пов'язані з формуванням і використанням страхових резервних фондів, безпосередньо обумовлені ризиковим характером обігу грошей у страховика.

Однією з найважливіших умов забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страховиків є наявність страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. Резерви являють собою тимчасово вільні спеціальні оборотні страхові ресурси. Резервні кошти враховуються як база майбутніх виплат за страховими зобов'язаннями перед

клієнтами. Абсолютна величина коштів, акумульованих у резервах, має постійно збільшуватись разом із зростанням кількості чинних договорів. З настанням страхових випадків має виконуватись нерівність, що резерви більше майбутніх виплат. Завдяки страховим резервам гарантується виконання зобов'язань, виникає можливість за рахунок інвестицій отримувати прибуток, поліпшувати фінансовий стан.

Серед умов забезпечення фінансової стійкості страхових операцій не можна не назвати вирівнювання розмірів сум, на які застраховані різні об'єкти. Це завдання розв'язується шляхом перестрахування. Передаючи частину ризиків перестраховикові, первинний страховик потрапляє у певну залежність від нього. Оскільки будь-який збиток спочатку покривається первинним страховиком і лише згодом частково компенсується перестраховиком, неплатежі останнього ставлять під загрозу платоспроможність страхової організації. Гарантувати безумовне виконання своїх зобов'язань страховик може тільки власними коштами. Тому, очевидно, що потрібно обирати надійних партнерів для перестрахування.

Важливе значення для фінансової стійкості страховика має ступінь залучення страхової компанії у інвестиційну діяльність. Дедалі зростаюче нагромадження коштів перетворює страхові компанії на потужні інвестиційні інститути, що разом з банками стають найбільшими джерелами інвестиційного капіталу. Об'єктивною основою цього є інверсія страхового циклу, коли страхові внески передують виконанню зобов'язань страховика, завдяки чому в його розпорядженні опиняються значні кошти. З метою забезпечення своєї фінансової стійкості компанії інвестують частину тимчасово вільних коштів резервного страхового капіталу.

Успішна інвестиційна діяльність дозволяє страховій компанії наступне:

- по-перше, використовувати частину доходу від неї для покриття негативного фінансового результату страхових операцій, що може бути спричинений як підвищеною збитковістю даного року, так і конкуренцією на страховому ринку;

– по-друге, завдяки участі в інвестиційній діяльності страховик може передавати частину прибутку страхувальникові. Як правило, такі зобов'язання передбачаються під час укладання договору. Для виплати коштів страхувальникам формуються спеціальні резерви.

– по-третє, інвестиційний дохід є джерелом приросту власного капіталу, котрий у надзвичайних обставинах може використовуватися для покриття страхових зобов'язань (тобто, компанія має своєрідний фонд самострахування).

Наступною важливою умовою забезпечення фінансової стійкості страховика є якість страхового портфеля (величина, стійкість, структура). Йдеться про сукупність договорів страхування на певній території, підприємстві, в організації. Досить повна оцінка цього фактора включає такі показники, як величина страхового портфеля, його однорідність, рівновага і стабільність; структура характеристики (відношення між старим портфелем і новоукладеними договорами, між договорами з максимальними і мінімальними страховими сумами, між формами проведення страхування, між індивідуальними та груповими страхувальниками).

Важливо досягти такого стану портфеля, щоб відношення договорів, що закінчуються, і новоукладених договорів, як мінімум, дорівнювало. Ця умова має поширюватись не тільки на кількість договорів, а й на суму внесків за ними, на страхову суму, величину ризику і тривалість строку страхування. Фактичний обсяг страхового портфеля може змінити гарантію безпеки страхових операцій і фінансовий стан компанії: поліпшити, якщо портфель буде більшим, ніж прогнозувалося, і погіршити, якщо кількість укладених договорів буде меншою, ніж очікувалося.

Значний вплив на фінансову стійкість страховика має склад і структура тарифної ставки. Правильна розкладка збитку реалізується за допомогою страхового тарифу. Він дозволяє досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації, який і засвідчує фінансову стійкість.

Окрім того, страховий тариф визначає фінансову стійкість ведення страхової справи. Від страхових тарифів залежить ефективність страхових

відносин між страховиком і страхувальником, а також весь економічний добробут страхової компанії. Адже саме він формує страховий капітал для здійснення страхових виплат, що має обмежені джерела свого створення. Саме він забезпечує відшкодування витрат на фінансування превентивних заходів, на ведення страхової справи та отримання прибутку страховиком.

Тарифна політика страхової компанії повинна базуватися на таких принципах:

1. Еквівалентність страхових відносин сторін. Це означає, що нетто-ставки повинні максимально відповідати ймовірності завданої шкоди.

2. Доступність страхових тарифів для широкого кола страхувальників. Надто високі страхові ставки стають гальмом для розвитку страхового ринку.

3. Стабільність розмірів страхування тарифів протягом довгострокового періоду. Якщо тарифні ставки залишаються незмінними протягом багатьох років, у страхувальників зміцнюється впевненість у солідності страхової справи.

4. Розширення обсягу страхової відповідальності, якщо це дозволяють діючі тарифні ставки. Дотримання цього принципу є пріоритетним напрямом у діяльності страховика, оскільки чим нижчий обсяг страхової відповідальності, тим більше страхування відповідає потребам страхувальників.

5. Забезпечення самоокупності і рентабельності страхових операцій. Ці фінансові принципи стосуються й діяльності страховика, який проводить виплати страхових відшкодувань та інші витрати за рахунок надходжень страхових платежів. Тому страхові тарифи повинні будуватися так, щоб надходження страхових платежів постійно покривало витрати страховика і навіть забезпечило деяке перевищення доходів над витратами [93].

Встановлення та розрахунок оптимального страхового тарифу – досить складна та клопітка праця, що вимагає використання теорії ймовірності та теорії великих чисел, високого рівня професіоналізму та значного інформаційного забезпечення. Отже, страховий тариф виражає ціну страхової послуги, його розмір має забезпечити відшкодування витрат при настанні страхового випадку, має бути достатнім для покриття всіх витрат страховика та забезпечення певного

рівня прибутковості, має підтримувати еквівалентність страхових інтересів страховика і страхувальника.

Страхова організація функціонує у певному економічному просторі, що диктує ті чи інші вимоги до її фінансової діяльності. Інфляція, зміна курсу гривні, котирувань на біржах – усе це вимагає від компанії мобільності. Зовнішні впливи позначаються на внутрішніх.

В умовах невизначеності зовнішнього оточення досить складно виявити, до яких наслідків може привести той чи інший зовнішній вплив. Для того, щоб протистояти можливим негативам, страховики повинні бути завжди готовими до змін і проводити власну стратегію, що дозволяла би пом'якшити небажані наслідки такого впливу.

В умовах ринкової конкуренції на перший план виходить саме здатність реагувати на виклики середовища. Чим вища мобільність, тим вищим буде ступінь фінансової надійності страхової компанії. Внутрішній склад страхової організації може впливати на кругообіг її коштів і стійкість. Найбільш прийнятною для вирішення завдань страхування є акціонерна форма страхової організації. Її характеризують, як правило, високий професіоналізм працівників, ширші можливості юридичного характеру, бухгалтерського обліку.

Для забезпечення фінансової стійкості необхідно звести до мінімуму витрати на ведення справи і зробити оптимальними витрати пов'язані зі страховими зобов'язаннями. Інфляція впливає на витрати, ведення справи, прибуток, зростання власних коштів, зміну попиту на страхову послугу, обсяг операцій, обсяг зобов'язань тощо, тобто майже на всі складові і показники. Під дію інфляційних процесів підпадають практично всі основні параметри страхування – страхова сума, страховий платіж, страхове відшкодування. При цьому втрат внаслідок інфляції зазнають як страховики, так і страхувальники. Знецінення страхової суми позбавляє страхувальника стимулів до страхування, у важкому становищі опиняється також страховик, бо знецінення загрожує і страховим резервам.

Таким чином, з вищевикладеного випливає, що стійким можна вважати такий фінансовий стан страхової компанії, на якому не позначається різко чи катастрофічно погіршення показників зовнішнього чи внутрішнього середовища. Фінансова стійкість страхової компанії може бути визначена як такий стан та якість фінансових ресурсів страхової компанії, за якого вона залишається платоспроможною та здатною в повному обсязі та своєчасно виконувати всі взяті на себе зобов'язання в умовах негативного впливу факторів середовища, у якому вона функціонує, та забезпечувати відновлення своїх фінансових показників до необхідного рівня в разі дії негативних чинників.

Фінансова стійкість має місце тоді, коли після зміни якогось чинника стан страхової компанії відновлюється або поліпшується шляхом включення системи адекватного мобільного регулювання. Якщо страхова компанія є фінансово стійкою щодо якогось одного чинника, це не означає, що вона є такою ж відносно інших факторів. Найчастіше фінансова стійкість стосується одного, двох чи декількох чинників.

Аналіз фінансової стійкості страхової компанії здійснюється за такими основними елементами: власний капітал, тарифна політика, збалансованість страхового портфеля та страхові резерви, інвестиційна політика, перестраховування. Виходячи з цього, чим більшим є число чинників, стосовно яких страхова компанія є стійкою, тим вищим буде ступінь її фінансової стійкості в цілому. Дотримання страховиком перелічених критеріїв фінансової стійкості є гарантією для страхувальників, які в обмін на сплачені страхові премії, котрі є ціною страхової послуги, отримують від страховика запевнення щодо страхового захисту.

До основних ознак фінансової стійкості страхової компанії доцільно віднести дві головні: достатні фінансові ресурси для розвитку і платоспроможність. А тому на наступному етапі дослідження розглянемо умови забезпечення платоспроможності страхової компанії як ознаки її фінансової стійкості.

1.2 Платоспроможність страхової компанії як основна ознака її фінансової стійкості

Дослідження сутності платоспроможності є важливим з точки зору забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Крім того, її значення є актуальним, передусім, як через незначні обсяги капіталізації страхового ринку України, так і окремих страхових компаній, що на ньому працюють.

Страхові та перестрахові компанії відіграють важливу роль у «пом'якшенні» впливу природних катастроф та збитків, завданих людською діяльністю. Саме тому, забезпечення платоспроможності є однією з найважливіших проблем не лише окремої страхової компанії, а й усього світового страхового ринку.

Економічними передумовами важливості оцінки платоспроможності страхової компанії в сучасних ринкових умовах є більш високі вимоги щодо фінансової ліквідності, ніж до багатьох інших суб'єктів ринку. Якщо відбувається банкрутство фінансового інституту, то страждають клієнти цієї компанії, тобто особи, які пішли на ризик та довірили свої гроші чи інші активи. Функцію захисту клієнтів бере на себе держава через систему регулювання та контролю. До функцій страхових компаній відноситься підвищення кредитоспроможності клієнтів, які передають ризик можливих втрат.

Доведено, що платоспроможність страхової компанії – можливість своєчасно і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями. Це означає здатність у будь-який наперед взятий час виконувати зобов'язання із укладених договорів страхування. Інакше кажучи, під платоспроможністю розуміють вартість активів страхової компанії, що перевищує вартість її зобов'язань або дорівнює їй [21].

Показник платоспроможності використовується в процесі аналізу фінансового стану підприємств, оскільки високий рівень платоспроможності характеризує страхову компанію як таку, що може виконати свої зобов'язання

перед клієнтами, що і є запорукою доброго фінансового стану компанії. З метою оцінки платоспроможності застосовують коефіцієнти, які комплексно характеризують фінансовий стан підприємства.

Слід відмітити, що до страхових компаній, комерційних банків та інших фінансових установ висуваються особливі державні регулятивні вимоги стосовно їх платоспроможності. Це пов'язано з тим, що основна діяльність таких фінансових установ безпосередньо пов'язана із залученням коштів громадян та юридичних осіб. Дотримання такими фінансовими установами певних вимог законодавства щодо платоспроможності підвищує надійність збереження майна та коштів їхніх клієнтів і відповідно соціальний захист громадян.

Найважливішою функцією страхової компанії є безумовне забезпечення надійності свого фінансового стану, що дає змогу задовольнити будь-які претензії з боку власників страхових полісів. Закон України «Про страхування» зобов'язує страховиків дотримуватись певних вимог, які мають забезпечити їхню платоспроможність (рис.1.4) [61].

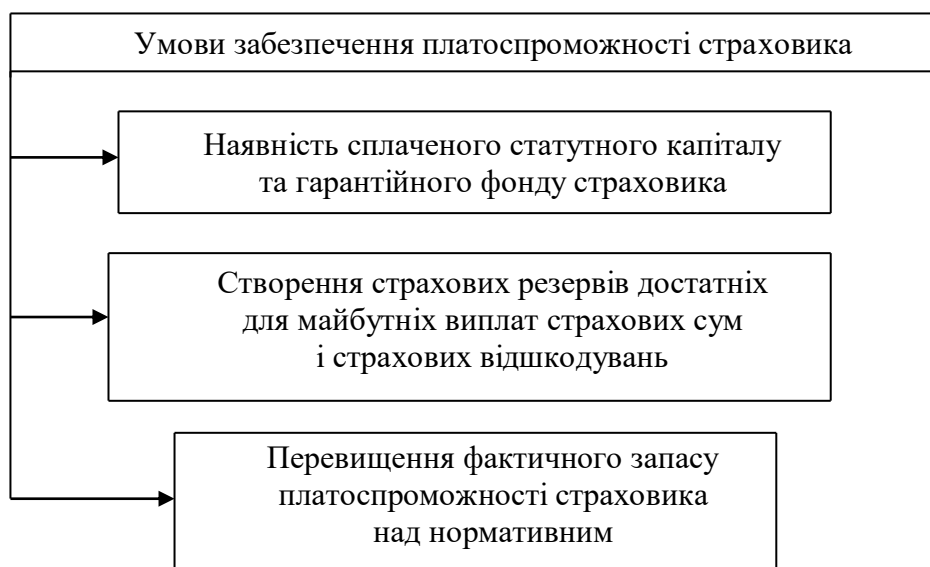

Рисунок 1.4 – Основні умови забезпечення платоспроможності страховика

Як видно з рисунку 1.4, при оцінці платоспроможності страхової компанії розглядається склад і структура капіталу страхової компанії, виділяючи в якості основної частини фінансові ресурси. Фінансові ресурси страхової компанії –

залучений капітал, який деякий час являє собою сукупність тимчасово вільних засобів страховика.

Фінансові ресурси страхової компанії складаються із власного та залученого капіталів, які, в свою чергу, включають:

- власний капітал – статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, цільові надходження та фінансування, фонди накопичення, фонд соціальної сфери;

- залучений капітал – страхові резерви, кредит, кредиторська заборгованість, перестраховальний кредит [24; 26].

Таким чином, фінансові ресурси страхової компанії складаються з двох основних частин: власного та залученого капіталу, причому запозичена частина капіталу переважає власний капітал. Це зумовлено галузевою специфікою.

Страхові резерви розраховуються відповідно до вибраної страховиком моделі або відповідно до стандартних вимог, зокрема визначених законодавством, або відповідно до власної методики, що повинна узгоджуватися Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за процедурою, визначеною законодавством.

Страховики відповідно до обсягів страхової діяльності зобов'язані підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів).

Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових. Страхові зобов'язання приймаються рівними обсягам страхових резервів, які страховик зобов'язаний формувати у порядку, передбаченому Законом України «Про страхування» [61].

На будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності. Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види

страхування інші, ніж страхування життя, на будь-яку дату дорівнює більшій з визначених величин, а саме:

- перша – підраховується шляхом множення суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума страхових премій зменшується на 50 відсотків страхових премій, належних перестраховикам;

- друга – підраховується шляхом множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума страхових виплат зменшується на 50 відсотків виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестрашування.

Нормативний запас платоспроможності страховика зі страхування життя на будь-яку дату дорівнює величині, що визначається шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) на 0,05.

Загальна величина резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) дорівнює сумі резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів), які визначаються на будь-яку дату окремо по кожному договору страхування життя.

Якщо страхова сума за окремим об'єктом страхування перевищує 10 відсотків суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів, страховик зобов'язаний укласти договір перестрашування. Страховики, які прийняли на себе страхові зобов'язання в обсягах, що перевищують можливість їх виконання за рахунок власних активів, повинні перестрахувати ризик виконання зазначених зобов'язань у перестраховиків резидентів або нерезидентів.

Для забезпечення страхових зобов'язань із страхування життя і медичного страхування страховики формують окремі резерви за рахунок надходження страхових платежів і доходів від інвестування коштів сформованих резервів по цих видах страхування.

Кабінет Міністрів України може змінювати порядок визначення фактичного та нормативного запасу платоспроможності і структури гарантійного фонду.

Зобов'язання страховика складаються з двох груп:

- зовнішні зобов'язання, тобто зобов'язання перед страхувальниками, фінансовими установами, перестраховиками, бюджетом і т. ін.;
- внутрішні зобов'язання – зобов'язання перед засновниками, представництвами та філіями, співробітниками.

За обсягом перевагу мають зовнішні зобов'язання, які можна поділити на страхові та інші. Обсяг зовнішніх зобов'язань є основним показником для визначення платоспроможності.

Страхові компанії поряд зі страховою діяльністю здійснюють фінансову та інвестиційну, тому у страховика виникають фінансові й інвестиційні зобов'язання, які впливають на його платоспроможність [55].

Страхові зобов'язання – основна складова зовнішніх зобов'язань. Страхова платоспроможність забезпечується за рахунок двох основних джерел - коштів страхових резервів, які мають бути адекватними взятим зобов'язанням, і власних вільних коштів. З огляду на характер страхової послуги, в основі якої лежить категорія страхового ризику та випадковість його настання, розрахунковий розмір страхових резервів може бути недостатнім для виконання всіх зобов'язань за страховими виплатами. Тому страховик повинен мати вільні від зобов'язань кошти, які може використати для виплат у разі, коли страхові резерви будуть вичерпані.

Коли бракуватиме страхових резервів, страховик повинен буде виконати страхові зобов'язання за рахунок власних коштів. Західний досвід показує, що страховика можна вважати платоспроможним у разі, коли власні кошти перевищують зовнішні зобов'язання.

До власних коштів страховика належить статутний капітал, а також резерви, що формуються за рахунок прибутку, та резерви, які не пов'язані із зобов'язаннями. Сюди слід також віднести нерозподілений прибуток. Наявність

значного обсягу власних коштів має важливе значення із самого початку діяльності. Коли страховик не має збалансованого страхового портфеля, а страхові резерви малі й не можуть дати значного інвестиційного прибутку, страховик за рахунок власних коштів може виконати свої зобов'язання. Власні кошти страховика утворюють запас (маржу) платоспроможності.

У світовій практиці запас платоспроможності страховика, як правило, визначається окремо для ризикових видів страхування й окремо для страхування життя.

У ризикових видах страхування оцінка платоспроможності полягає в зіставленні фактичної платоспроможності з розрахунковою нормативною. Директивами ЄС передбачено визначати фактичний запас платоспроможності як різницю між активами (крім нематеріальних) і зобов'язаннями. У разі, якщо фактичний запас платоспроможності перевищує розрахунковий нормативний, страхова компанія вважається платоспроможною. Іншими словами, власних коштів, вільних від зобов'язань, разом із страховими резервами має бути достатньо для виконання зобов'язань за страховими виплатами. Розрахунковий нормативний запас платоспроможності має дорівнювати найбільшій із двох сум, одна з яких обчислюється на підставі страхових премій, а друга - на підставі страхових виплат.

У першому випадку розрахунковий запас платоспроможності визначається на підставі надходжень страхових премій за звітний період, а саме (формула 1.1):

$$P = [(0,18 \times SP1) + (0,16 \times SP2)] \times (V_s/V), \quad (1.1)$$

де P - розрахунковий розмір на підставі страхових премій;

$SP1$ - сума надходжень страхових премій до 10 млн. євро;

$SP2$ - сума надходжень страхових премій більше, ніж 10 млн. євро (загальна сума страхових премій за винятком SP);

V_s - загальна сума страхових виплат за винятком виплат, сплачених перестраховиками;

V - загальна сума страхових виплат [82].

З огляду на досвід західні компанії загальну суму надходжень страхових премій поділяють на дві частини – суму надходжень страхових премій до 10 млн. євро і понад 10 млн. євро. У разі, якщо страховик має надходження страхових премій понад 10 млн. євро, вважається, що страховик уклав більше угод страхування, у нього ширше розподілений ризик, а тому він (страховик) більш надійний. У такому разі застосовується «пільговий» коефіцієнт 0,16, інакше він становить 0,18 [81].

Відношення загальної суми страхових виплат (за винятком виплат, що сплачені перестраховиками) до загальної суми страхових виплат виокремлює частку виплат, які сплачені самим страховиком, причому воно повинно бути не меншим від 50 %. У разі, коли фактично цей коефіцієнт менший за 50 %, він береться в розмірі 50 %.

У другому випадку розмір розраховується на підставі страхових виплат (формула 1.2):

$$P2 = [(0,26 \times V1) + (0,23 \times V2)] \times (Vs/V), \quad (1.2.)$$

де P2 - розрахунковий розмір на підставі страхових виплат;

V1 - середньорічна сума виплат до 7 млн. євро;

V2 - середньорічна сума виплат понад 7 млн. євро (загальна сума страхових виплат за винятком V1) [82].

Період розрахунку середньорічної суми виплат установлено три роки, при страхуванні кредитів – сім років. Використання середньорічної суми виплат на відміну від визначення страхової премії за звітний період пов'язане з випадковістю настання страхової події і коливань розміру збитків.

Поділ загальної середньорічної суми страхових виплат на дві частини зумовлений тими самими причинами, що й поділ загальної суми страхової премії.

Перший результат відрізняється від другого тим, що нормативний запас платоспроможності на підставі страхових премій визначається згідно із

зобов'язаннями, які прийняті, а нормативний запас платоспроможності на підставі страхових виплат - на основі зобов'язань, що виконані.

Директивами ЄС передбачено також наявність гарантійного фонду, тобто вільних від зобов'язань коштів в обсязі 1/3 фактичного запасу платоспроможності. Цей фонд створюється страховиками для контролю за додержанням фактичного запасу платоспроможності [18, 19, 58].

Платоспроможність також залежить від співвідношення між розміром ресурсів страховика й обсягом зобов'язань, які він приймає. Це положення визначає обмеження на обсяг власного утримання ризику за окремим об'єктом страхування у межах не більше 10% від суми оплаченого статутного фонду сформованих страхових резервів. Страховики, які прийняли на себе страхові зобов'язання в обсягах, що перевищують можливість їх виконання за рахунок власних активів, повинні перестрахувати ризик виконання зазначених зобов'язань у перестраховиків-резидентів або нерезидентів.

Вивчення та аналіз страхового ринку показує, що формування системи господарювання створює об'єктивні умови для активного впровадження до сфери економіки страхування як одного з гарантів забезпечення фінансової надійності господарюючих суб'єктів.

Законодавчі вимоги щодо умов забезпечення платоспроможності страховиків викладені в розділі 3, статті 30 Закону України «Про страхування». Саме в цьому розділі подається фінансовий механізм здійснення страхової діяльності, установлюються певні обмеження щодо можливості прийняття зобов'язань і визначаються загальні принципи аудиту страховика. Важливими статтями цього розділу Закону України «Про страхування» є ті, де йдеться про порядок формування та види страхових резервів як технічних, так і зі страхування життя. Ряд статей регулює питання, що стосуються створення гарантійних фондів, порядку обліку та звітності [61].

Отже, на наступному етапі дослідження виникає необхідність розгляду державного регулювання та фінансового планування як важливих методів забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страхової компанії.

1.3 Державне регулювання та напрями забезпечення фінансової стійкості страховика

Важлива роль у розвитку страхової галузі в Україні, як і в багатьох країнах світу, відводиться державі, що за допомогою різноманітних важелів і стимулів (законодавства, пільг, податків) може впливати на формування конкурентоспроможного страхового ринку.

Державне регулювання забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страховиків можливе за умов поєднання правових, економічних і адміністративних засобів (рис. 1.5) [15].

Рисунок 1.5 – Засоби державного регулювання забезпечення фінансової стійкості страховиків

При цьому до правових засобів доцільно віднести розроблення й застосування законів та інших нормативно-методичних актів, що регламентують страхову діяльність; до економічних – стимулювання розвитку страхування через здійснення державою податкової, інвестиційної, фінансової та грошово-кредитної політики; до адміністративних – ліцензування страхової діяльності,

застосування нормативів діяльності страхових компаній і контроль за їх дотриманням [3].

В Україні представником (регулятором) держави на ринку страхових послуг є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, яку було утворено згідно з Указом Президента України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» у листопаді 2011 р., основними завданнями котрої є проведення єдиної та ефективної державної політики, здійснення державного регулювання, нагляду і дотримання й удосконалення законодавства у сфері надання фінансових послуг; захист прав споживачів фінансових послуг; сприяння інтеграції в міжнародний ринок фінансових послуг [52].

Оцінювання фінансової життєздатності страхової компанії проводиться, як правило, один раз на рік. Страхові компанії зобов'язані надавати регулятору відомості про премії, перестраховальні угоди та інше за установленною формою.

Якщо фінансові справи страхової компанії погіршуються, то регулятор втручається в її діяльність. Потреба втручання державних органів у господарську діяльність страховика виникає у двох випадках:

а) коли потрібно захистити інтереси власників та потенційних власників страхових полісів від ризику неплатоспроможності страхової компанії та її нездатності виправдати сподівання страхувальників, котрі мають довгострокові поліси;

б) коли страхова компанія, її материнська компанія та філії неспроможні виконати будь-яку вимогу Закону «Про страхування».

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг може вжити таких заходів, спрямованих на оздоровлення становища страхової компанії:

- зобов'язати страхову компанію не здійснювати вкладення певного характеру;

- зобов'язати страховика притримувати засоби для покриття своїх зобов'язань і здати їх на зберігання довірній особі;

- обмежити збір страхових премій певною сумою;
- вимагати від страховика частіше надавати бухгалтерську звітність та пред'являти особливого роду відомості або документи;
- заборонити страховику укладати нові договори страхування [52].

Якщо ж органи державного нагляду дійшли висновку, що страхова компанія перебуває у тяжкому фінансовому становищі, тобто вона виявилася неплатоспроможною, то в багатьох країнах світу діють закони із захисту страхувальників. Наприклад, у разі ліквідації страхової компанії передбачаються такі гарантії з боку страховиків:

- за обов'язковими видами страхування покриваються зобов'язання страховика в повному обсязі;
- для добровільних видів страхування зобов'язання покриваються в розмірі 90% зобов'язань страхової компанії;
- із страхування життя передбачається передача страхових договорів іншій страховій компанії, яка має ліцензію [15].

У відповідності до підпункту 4 пункту 1 статті 28 Закону України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» з метою стандартизації процедур здійснення аналізу діяльності страховиків, виявлення ризиків у їхній діяльності, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (на теперішній час Національна комісія що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг) ухвалила затвердити Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків у вигляді тестів раннього попередження (Розпорядження від 17 березня 2005 р. № 3755). Ця методика дістала назву «тестів раннього попередження» [61, 72].

Тести раннього попередження являють собою систему порівняння фактичних фінансових показників діяльності страховиків з визначеними Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України показниками, їх узагальнення та оцінку ризиків діяльності страховиків.

Тести раннього попередження використовуються для визначення рівня фінансової стійкості страховиків, який розраховується за даними річної фінансової звітності, складеної відповідно до Порядку складання звітних даних страховиків. Відповідно до цієї методики здійснюється аналіз капіталу, активів, перестраховування, страхових резервів, дохідності, ліквідності страхової компанії й надається відповідна оцінка.

Оцінки виставляються за 4-бальною системою в залежності від діапазону в який потрапило значення відповідного показника.

На основі проведених тестів раннього попередження страховики можуть отримати такі оцінки фінансової стійкості:

- «1» (стійка) – фінансові показники знаходяться на високому рівні;
- «2» (задовільна) – відсутні серйозні проблеми, фінансові показники знаходяться на середньому рівні;
- «3» (гранична) – фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній;
- «4» (незадовільна) – вважається неприпустимим, фінансовий стан є дуже нестабільним.

Фактична оцінка кожного показника визначається шляхом порівняння розрахованого значення показника з відповідною шкалою значень (з огляду на те, якими видами страхування (страхування життя / відмінне від страхування життя) займається страховик. Загальна оцінка визначається як сума фактичних оцінок за окремими показниками, помножених на відповідні вагові коефіцієнти.

Загальна оцінка округлюється до цілого числа за загальними правилами округлення. Відповідно до розпорядження регулятора результати тестів раннього попередження є інформацією з обмеженим доступом, що не підлягає розголошенню та опублікуванню в засобах масової інформації [52].

Важливим методом забезпечення фінансової стійкості страхових компаній є фінансове планування, метою якого є забезпечення господарської діяльності страховика необхідними джерелами фінансування.

Основними завданнями фінансового планування в страховій компанії є:

- забезпечення основної, фінансової та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами;
- установлення раціональних фінансових відносин страхової організації із різними суб'єктами господарювання;
- визначення шляхів ефективного вкладення капіталу, оцінка раціональності його використання;
- виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання фінансових, трудових, інформаційних та інших ресурсів;
- здійснення контролю за створенням та використанням фінансових ресурсів.

Планування – оптимальний розподіл ресурсів для досягнення поставленої мети, діяльність пов'язана із постановкою задач, а також дій у майбутньому.

По суті, в процесі планування приймається рішення про те, якими повинні бути цілі організації і що повинні робити її члени, щоб досягти цих цілей.

Ефективність планування багато в чому залежить від того, якими принципами керуються при складанні планів:

- а) повнота планування – при плануванні повинні враховуватися всі події та ситуації, які можуть мати значення для розвитку організації;
- б) точність планування – при складанні планів використовуються сучасні методи, засоби, тактики й процедури, що забезпечують точність прогнозів;
- в) ясність планування – мета та заходи планування повинні мати прості та легкі формулювання, доступними всім членам організації;
- г) безперервність планування;
- д) економічність планування – витрати на планування повинні знаходитися в рівному відношенні з одержуваним від планування вирашем [42].

Процес планування включає в себе чотири етапи: вироблення загальних цілей суб'єкта господарювання; деталізацію і конкретизацію цілей для певного етапу розвитку; визначення шляхів, економічних та інших засобів досягнення цих цілей; контроль за досягненням цілей.

Планування в страхуванні – передбачення формування страхових резервів як непрямого показника ефективності економіки в країні, джерела страхових платежів.

Процес планування страхової діяльності включає в себе наступні елементи: вибір мети і завдань; послідовність дій для реалізації плану; оцінку витрат на здійснення плану; контроль за ходом виконання плану [78].

Від обґрунтовано спланованої моделі діяльності страховика залежать фінансова стійкість і прибутковість страхової компанії. Фінансова стратегія і фінансове планування охоплюють такі важливі напрями:

- планування асортименту страхових послуг і формування страхового портфеля;
- розробку найкращої інвестиційної стратегії, тобто розміщення тимчасово вільних грошових коштів страховика;
- оцінку та прогнозування поточного фінансового стану страховика;
- планування поточної діяльності страховика та складання бізнес-плану;
- план-прогноз розширення діяльності страхової компанії [80].

Одним із методів забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страхової компанії є використання нею надійної системи перестрахового захисту, що виражається у співпраці з потужними перестраховиками, здатними забезпечити ефективний вторинний перерозподіл ризику страховика.

Перестраховування, відповідно до Закону України «Про страхування», – це страхування одним страховиком (цедентом, перестраховувальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов’язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика) резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно з законодавством країни, в якій він зареєстрований [61, Ст. 12].

Основною функцією перестраховування є вторинний перерозподіл ризику, зміст якої полягає в тому, що страховик може дати страхувальнику тільки таку гарантію, що відповідає його фінансовим можливостям. Якісніше і в повному обсязі виконувати свої зобов’язання страховик може завдяки перестраховуванню, тобто через розподіл ризику з іншими страховиками.

Як правило, на кожного перестраховальника припадає різна питома вага покриття. Завдяки цьому страховик, котрий передає ризики в перестраховання, збільшує свої можливості щодо прийняття ризиків у десятки разів.

У Положенні «Про перестраховання в Україні» регламентовано, що вітчизняні страховики мають право укладати угоди з перестраховальниками тільки в тих країнах, де існують державні органи, які контролюють страхову діяльність відшкодування ризиків. Причому перестраховальники-нерезиденти повинні мати стаж не менше трьох років і не мати штрафів за останні два роки.

Відповідно з Розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг «Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження» рейтинг фінансової стійкості перестраховика-нерезидента на дату укладення договору перестраховання повинен відповідати рівню рейтингів не нижчому за класифікацією таких міжнародних рейтингових агентств: «A.M.Best» (США) – «B»; «Moody's Investors Service» (США) – «Ba»; «Standard & Poor's» (США) – «BB»; «Fitch Ratings» (Великобританія) – «BB» [65-67].

Перестраховання сприяє захисту страховиків від випадкових відхилень розрахункової збитковості страхових операцій внаслідок непередбачених обставин. Воно є дієвим методом забезпечення фінансової стійкості страховиків і стабільної діяльності будь-якого страхового товариства поза залежністю від розміру його капіталів, резервних фондів та інших активів.

Таким чином, проведені в першому розділі роботи дослідження дозволили виявити сутність фінансової стійкості страхової компанії, умови забезпечення її платоспроможності, особливості державного регулювання та фінансового планування й перестраховання як основних напрямів забезпечення її фінансової стійкості. Саме це й зумовило необхідність проведення подальших досліджень на рівні окремого суб'єкта вітчизняного страхового ринку, а саме – здійснення аналізу діяльності окремої страхової компанії й дослідження його фінансової стійкості.

Висновки за розділом 1

Дослідивши теоретичні основи фінансової стійкості страховика можна зробити наступні висновки.

1. Розгляд економічної сутності фінансової стійкості страховика дозволив з'ясувати, що цей показник свідчить про здатність страхової компанії своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання протягом визначеного договорами страхування терміну за рахунок наявних фінансових ресурсів, забезпечувати відновлення своїх фінансових показників, адаптуватися до постійних змін економічного середовища а також здатність страховика збалансовувати свої витрати й зобов'язання зі своїми фінансовими ресурсами. Фінансова стійкість страховика досягається кількома способами і вимірюється специфічними показниками.

2. Однією з основних ознак фінансової стійкості страховика є його платоспроможність, тобто можливість своєчасно і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками відповідно до укладених договорів страхування. Вимоги до платоспроможності українських страховиків представлені в Законі України «Про страхування». Проте, в сучасних умовах постає необхідність адаптації вимог вітчизняного законодавства до європейських нормативів.

3. Державне регулювання забезпечення фінансової стійкості страхових компаній здійснюється шляхом правових, економічних і адміністративних засобів. В Україні представником держави на ринку страхових послуг є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, основними завданнями котрої є проведення єдиної та ефективної державної політики, здійснення державного регулювання, нагляду і дотримання й удосконалення законодавства у сфері надання фінансових послуг, захист прав споживачів фінансових послуг, сприяння інтеграції в міжнародний ринок фінансових послуг.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПрАТ «СК «ПЗУ УКРАЇНА»

2.1 Фінансово-господарська характеристика страхової компанії

ПрАТ «Страхова компанія «ПЗУ Україна» – приватне акціонерне товариство, що було створене в 1993 році як закрите акціонерне товариство «Страхова компанія «Скайд-Вест», відповідно до вимог українського законодавства. У 1999 році страхова компанія змінила свій юридичний статус на відкрите акціонерне товариство [53].

У березні 2005 року було змінено назву страховика на «Страхова компанія «ПЗУ Україна» у зв'язку зі зміною власника, оскільки контрольний пакет акцій страховика придбала польська страхова група «PZU». У листопаді 2009 року юридичний статус страхової компанії було змінено на приватне акціонерне товариство.

Основна діяльність страхової компанії полягає у наданні послуг зі страхування (крім страхування життя) та перестрахування. Страховик проводить свою діяльність на основі ліцензій, котрі були поновлені у зв'язку з юридичною перереєстрацією, проведеною у 2009 році.

На кінець 2018 року страховик пропонував страхові продукти для особистого захисту, відповідальності та майна. У 2018 році щоденно в ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» укладалося більше 1500 страхових договорів.

Станом на 31 грудня 2018 року в досліджуваній страховій компанії працювали 598 штатних працівників та 3 206 страхових агентів (1 864 юридичних і 1 342 фізичних особи). На 31 грудня 2017 року в страховій компанії працювали 562 штатних працівників та 3 016 страхових агента (792 юридичних осіб і 2 224 фізичних особи).

На теперішній час юридична адреса досліджуваної страхової компанії – Україна, 04053, м. Київ, вул. Січових стрільців, 40.

Станом на 31 грудня 2018 року та 1 січня 2019 року кінцевою контролюючою стороною досліджуваної страхової компанії була страхова група «Powszechny Zaklad Ubezpieczen SA» (Польща), акції якої котируються на Варшавській Фондовій Біржі. На кінець 2016-2018 років зареєстрований і повністю сплачений (статутний) капітал страхової компанії становив 1 940 727 звичайних акцій з номінальною вартістю 10 гривень за акцію, що становило 19 407 тис. грн. (станом на кінець 2015 року – 1 795 367 звичайних акцій з номінальною вартістю 10 гривень, що становило 17 954 тис. грн.). Всі акції мали рівні права голосу та рівні права на розподіл нерозподіленого прибутку.

З метою оцінки фінансового стану страхової компанії необхідно дослідити структуру її майна та джерела його формування.

Динаміка й структура активів ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за період 2016-2018 років приведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка та структура активів ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Зміна (+,-) 2017 р. до 2016 р.		Зміна (+,-) 2018 р. до 2017 р.	
	Сума тис. грн.	Питома вага, %	Сума тис. грн.	Питома вага, %	Сума тис. грн.	Питома вага, %	абсолютна, тис. грн.	відносна, %	абсолютна, тис. грн.	відносна, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.Необоротні активи:	514557	42,2	514061	32,1	722444	33,0	-496	-0,1	208383	40,5
нематеріальні активи	11383	2,2	9990	1,9	9085	1,3	-1393	-12,2	-905	-9,1
основні засоби	32209	6,3	37192	7,2	37989	5,3	4983	15,5	797	2,1
довгострокові фінансові інвестиції	264381	51,4	210322	40,9	357029	49,4	-54059	-20,4	146707	69,8
інші необоротні активи	206584	40,1	256557	49,9	318341	44,1	49973	24,2	61784	24,1
2.Оборотні активи	703802	57,8	1089739	67,9	1465893	67,0	385937	54,8	376154	34,5
запаси	4767	0,7	3799	0,3	4115	0,3	-968	-20,3	316	8,3

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
дебіторська заборгованість за товари, роботи послуги	91937	13,1	127644	11,7	145218	9,9	35707	38,8	17574	13,8
дебіторська заборгованість за розрахунками	3731	0,5	4879	0,4	10871	0,7	1148	30,8	5992	122,8
інша поточна дебіторська заборгованість	115858	16,5	166094	15,2	129584	8,8	50236	43,4	-36510	-22,0
поточні фінансові інвестиції	129604	18,4	237818	21,8	222660	15,2	108214	83,5	-15158	-6,4
грошові кошти та їх еквіваленти	23327	3,3	88717	8,1	135987	9,3	65390	280,3	47270	53,3
частка перестрахови – ків у страхових резервах	314837	44,7	435221	39,9	790711	53,9	120384	38,2	355490	81,7
інші оборотні активи	19741	2,8	25567	2,3	26747	1,8	5826	29,5	1180	4,6
Всього активів	1218359	100	1603800	100	2188337	100	385441	31,6	584537	36,5

Дані таблиці 2.1 свідчать, що величина майна – загальних активів – страховика протягом досліджуваного періоду мала стійку тенденцію до збільшення та зросла на 31,6% (на 385441 тис. грн.) у 2017 році проти 2016 року й на 584537 тис. грн. або на 36,5% у 2018 році проти 2017 року.

Найбільшу питому вагу в загальному майні досліджуваного страховика мали оборотні активи, що від загальної величини активів у 2016 році становили 57,8%, у 2017 році – 67,9%, а у 2018 році – 67,0%. Це є дуже позитивним в діяльності страховика, оскільки він є фінансовою установою і більшу частину в загальній структурі його активів повинні становити оборотні активи.

У необоротних активах страхової компанії найбільшу питому вагу у 2018 році становили довгострокові фінансові інвестиції 49,4%, у 2017 році – інші необоротні активи – 49,9%, а у 2016 році найбільшу частку становили довгострокові фінансові інвестиції – 51,4% від загальної величини всіх

необоротних активів. Необоротні активи страховика у 2017 році проти 2016 року зменшились, а у 2018 році проти 2017 року зросли. Динаміка капіталу ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 роки представлена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка капіталу й страхових резервів ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Зміна (+,-) 2017 р. до 2016 р.		Зміна (+,-) 2018 р. до 2017 р.	
	Сума тис. грн.	Питома вага, %	Сума тис. грн.	Питома вага, %	Сума тис. грн.	Питома вага, %	абсолютна, тис. грн.	відносна, %	абсолютна, тис. грн.	відносна, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Власний капітал	238795	19,6	265452	16,5	341037	15,6	26657	11,2	75585	28,5
зареєстровани й капітал	19407	8,1	19407	7,3	19407	5,7	0	0,0	0	0,0
додатковий капітал	426622	73,8	426622	79,6	426622	31,7	0	0,0	0	0,0
капітал у дооцінках	20802	8,7	22465	8,5	193574	56,8	1663	8,0	171109	761,7
резервний капітал	4542	1,9	7535	2,8	8770	21,4	2993	66,0	1235	16,4
непокритий збиток	-250492	-	-215220	-	-318646	-	-35272	-16,4	103426	48,1
інші резерви	17914	7,5	4643	1,7	11310	33,2	-13271	-74,1	6667	143,6
2.Зобов'язання і забезпечення довгострокові	616752	50,6	835336	52,1	1277616	58,4	218584	35,4	442280	52,9
відстрочені податкові зобов'язання	9423	1,5	9751	1,2	0	0,0	328	3,5	-9751	-100
страхові резерви	607329	98,5	825585	98,8	1277616	100	218256	36,0	452031	54,8
3. Поточні зобов'язання і забезпечення	362812	29,8	503012	31,4	569684	26,0	140200	38,6	66672	13,3
поточна кредиторська заборгованість	274195	75,5	337697	77,1	448279	78,7	63502	23,2	110582	32,7
поточні забезпечення	87964	24,2	110897	22,0	121302	21,3	22933	26,1	10405	9,4
інші поточні зобов'язання	653	0,3	307	0,9	103	0,02	-346	-53,0	-204	-66,4
Всього	1218359	100	1603800	100	2188337	100	385441	31,6	584537	36,5

Відповідно з даними таблиці 2.2 протягом періоду 2016-2018 років спостерігалось збільшення обсягу власного капіталу страхової компанії. Зокрема, у 2017 році проти 2016 року – на 26657 тис. грн. (на 11,2%), а у 2018 році проти 2017 року – на 75585 тис. грн. або на 28,5%.

Проте частка власного капіталу в структурі загального капіталу страхової компанії протягом 2016-2018 років була невисокою й мала тенденцію до зменшення з 19,6% у 2016 році до 16,5% у 2017 році та до 15,6% у 2018 році. Це пов'язано, перш за все, з тим, що протягом досліджуваного періоду 2016-2018 років страхова компанія отримувала непокритий збиток. Його обсяг мав коливальну динаміку і на кінець 2017 року зменшився на 35272 тис. грн. проти 2016 року, а у 2018 році проти 2017 року – збільшився 103426 тис. грн.

Загальний капітал страхової компанії у 2016-2018 роках виявляв стійку тенденцію до зростання: на 584537 тис. грн. або на 36,5% у 2018 році проти 2017 року й на 385441 тис. грн. або на 31,6% у 2017 році проти 2016 року.

Це відбулося, перш за все, за рахунок стійкої тенденції до зростання обсягу страхових резервів страхової компанії, що становили основну частину в статті «довгострокові забезпечення та зобов'язання».

Так, обсяг страхових резервів досліджуваного страховика збільшився на 452031 тис. грн. або на 54,8% у 2018 році проти 2017 року й на 218 256 тис. грн. або на 36,0% у 2017 році проти 2016 року. Така тенденція є надзвичайно позитивною у діяльності страхової компанії, оскільки свідчить про зростання її здатності до виконання зобов'язань перед своїми існуючими та потенційними страхувальниками. Тобто це свідчить про підвищення платоспроможності та фінансової стійкості досліджуваного страховика.

Відповідно до чинного вітчизняного законодавства страхова компанія повинна представляти свій баланс («Звіт про фінансовий стан») у форматі, встановленому Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Цей формат вимагає, щоб загальна сума страхових резервів, частина яких містить поточні зобов'язання, групувалась разом з довгостроковими зобов'язаннями, загальна сума відстрочених

аквізаційних витрат, що є оборотними активами, групувалась разом з необоротними активами, а загальна сума частки перестраховика в страхових резервах, частина яких є необоротними активами, групувалась разом із оборотними активами.

Для того, щоб відповідати вимогам Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), щодо представлення оборотних та необоротних активів та поточних та довгострокових зобов'язань, у 2018 році страхова компанія розкрила той факт, що частина страхових резервів та частки перестраховика в страхових резервах є поточними та довгостроковими зобов'язаннями, а відкладені аквізиційні витрати є оборотними активами. Відповідно до вимог Цивільного кодексу України, вартість чистих активів акціонерного товариства після закінчення другого та кожного наступного фінансового року має перевищувати суму статутного (zareєстрованого) капіталу [88].

Таким чином, проведений аналіз активів, страхових резервів та капіталу ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» свідчить про тенденцію до зростання цих показників протягом 2016-2018 років. Так, загальний капітал досліджуваної страхової компанії збільшився на 584537 тис. грн. або на 36,5% у 2018 році проти 2017 року й на 385441 тис. грн. або на 31,6% у 2017 році проти 2016 року. Крім того, страхові резерви досліджуваного страховика збільшилися на 218 256 тис. грн. або на 36,0% у 2017 році проти 2016 року й на 452031 тис. грн. або на 54,8% у 2018 році проти 2017 року.

Головною особливістю діяльності страхових компаній є те, що на відміну від сфери виробництва, де товаровиробник спочатку здійснює витрати на виробництво продукції, а вже потім компенсує їх за рахунок виручки від реалізації, страховик спочатку акумулює кошти, що надходять від страхувальників, створюючи страховий капітал, а лише після цього несе витрати, пов'язані з компенсацією збитків за укладеними страховими угодами. Внаслідок цього, першочерговими для страховика є вхідні фінансові потоки, що формують його доходи. У загальному вигляді складові вхідних фінансових потоків страховика можна класифікувати наступним чином (рис. 2.1) [85].

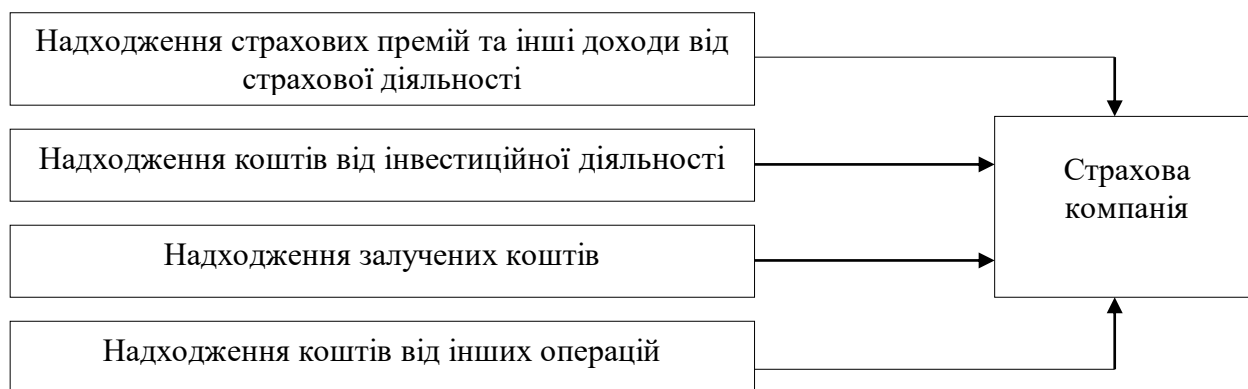

Рисунок 2.1 – Складові вхідних фінансових потоків страховика

Розглянемо динаміку доходів від усіх видів діяльності досліджуваної страхової компанії за 2016-2018 роки (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка доходів ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Зміна (+,-) 2017 р. до 2016р.		Зміна (+,-) 2018 р. до 2017р.	
	Сума тис. грн.	Сума тис. грн.	Сума тис. грн.	абсолютна, тис. грн.	відносна, %	абсолютна, тис. грн.	відносна, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Доходи від страхової діяльності, у т.ч.:	660443	767254	882002	106811	16,2	114748	15,0
- чистий дохід від реалізації	472271	603442	730089	131171	27,8	126647	21,0
- інші операційні доходи (від зміни страхових резервів, інші операційні доходи)	188172	163812	151913	-24360	-29,4	-11899	-7,3
Доходи від інвестиційної діяльності	56039	51628	60200	-4411	-7,9	9572	18,5
Інші доходи (від проведення операцій, не пов'язаних зі страхуванням та перестрахуванням)	0	0	0	0	0,0	0	0,0
Всього доходів	716482	818882	942202	102400	14,3	123320	15,1

Дані таблиці 2.3 дозволяють зробити висновок, що протягом 2016-2018 років відбувалось постійне зростання доходів страхової компанії. На кінець

досліджуваного періоду загальні доходи страховика зросли на 15,1% у 2018 році проти 2017 року. Чистий дохід від реалізації страхових послуг мав стійку тенденцію до зростання, оскільки у 2018 році проти 2017 року він збільшився на 21,0%, а у 2017 році проти 2016 року – на 27,8%. Фінансові доходи страховика у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшились на 7,9%, а у 2018 році проти 2017 року – зросли на 18,5%. Доходи від здійснення інших операцій, відмінних від операцій страхування та перестрахування, згідно з даними фінансової звітності страхової компанії були відсутніми.

На рисунку 2.2 представлена структура доходів досліджуваного страховика за 2016-2018 роки.

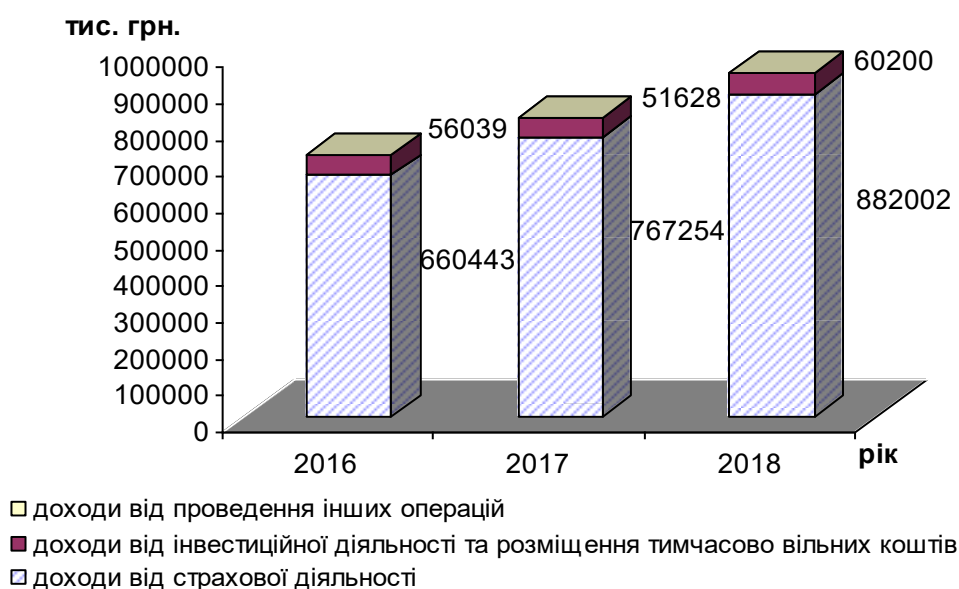

Рисунок 2.2 – Динаміка та структура доходів ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Дані рисунку 2.2 свідчать про стійку тенденцію до зростання доходів від страхової діяльності страхової компанії протягом 2016-2018 років. Найбільшу частку серед доходів страховика у досліджуваній період становив чистий дохід від реалізації продукції (страхових послуг). Фінансові доходи (доходи від інвестиційної діяльності) протягом досліджуваного періоду залишалися невисокими, від інших операцій – були відсутніми.

На рисунку 2.3 представлені складові вихідних фінансових потоків страховика, що дозволяють проаналізувати його витрати [31].

Рисунок 2.3 – Складові вихідних фінансових потоків страхової компанії

Проведемо аналіз витрат страхової компанії за 2016-2018 роки (табл. 2.4). Дані таблиці 2.4 свідчать про стійку тенденцію до зростання загальних витрат страховика протягом 2014-2016 років. Негативним в діяльності страховика є тенденція до збільшення операційних витрат, які на кінець досліджуваного періоду зросли на 50,0% проти попереднього року.

Для страхових компаній, на відміну від інших сфер діяльності, характерна інверсія циклу, тобто надходження доходів від страхової діяльності (страхових премій) випереджає в часі здійснення основних витрат (на виплату страхових сум та страхових відшкодувань), що формують першу групу вихідних фінансових потоків страховика. Аналіз витрат ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» свідчить про їх збільшення протягом досліджуваного періоду, оскільки їх обсяги збільшилися на 14,9% у 2018 році проти 2017 року.

Таблиця 2.4 – Динаміка витрат ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Зміна (+,-) 2017 р. до 2016р.		Зміна(+,-) 2018 р. до 2017р.	
	Сума тис. грн.	Сума тис. грн.	Сума тис. грн.	абсолютна тис. грн.	відносна, %	абсолютна тис. грн.	відносна, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Витрати від страхової діяльності, у т. ч.:	643708	785349	902092	141641	22,0	116743	14,9
- чисті понесені збитки за страховими виплатами	167303	234667	292298	67364	40,3	57631	24,6
- операційні витрати	476405	550682	609794	74277	15,6	59112	10,7
Витрати від інвестиційної діяльності	0	0	0	0	0,0	0	0,0
Витрати від проведення інших операцій, не пов'язаних з веденням страхової та перестрахової діяльності	40	60	47	20	50,0	-13	-21,7
Всього витрат	643748	785409	902139	141661	22,0	116730	14,9

Найбільшу частку в загальних витратах страховика в 2016-2018 роках становили операційні витрати, що у 2018 році проти 2017 року зросли на 59112 тис. грн. (на 10,7%), а у 2017 році проти 2016 року – на 74277 тис. грн. (15,6%). Відповідно до даних фінансової звітності страховика це відбулося за рахунок значного зростання витрат на збут. Представимо динаміку та структуру витрат страхової компанії за 2016-2018 роки на рисунку 2.4.

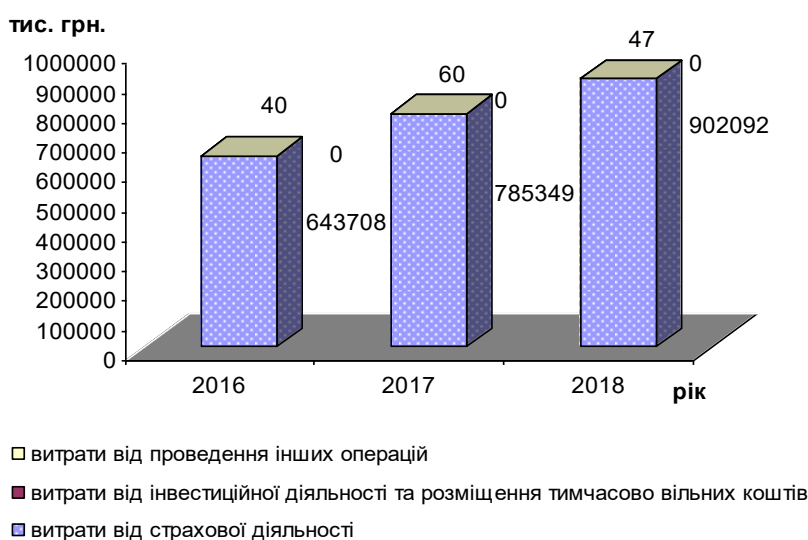

Рисунок 2.4 – Динаміка та структура витрат ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр., тис. грн.

В таблиці 2.5 представлена динаміка чистого прибутку страхової компанії за 2016-2018 роки.

Таблиця 2.5 – Динаміка чистого прибутку ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+,-) 2017 р. проти 2016 р.		Відхилення(+,-) 2018 р. проти 2017 р.	
	Сума тис. грн.	Сума тис. грн.	Сума тис. грн.	абсолютне, тис. грн.	відносне, %	абсолютне, тис. грн.	відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Фінансовий результат до оподаткування (від звичайної діяльності)	72734	33473	40063	-39261	-54,0	6590	19,7
Дохід (витрати) з податку на прибуток	-12874	-8772	4622	-4102	-31,9	13394	152,7
Чистий прибуток	59860	24701	44685	-35159	-58,7	19984	80,9

Дані таблиці 2.5 свідчать, що страховик у 2016 році зменшив чистий прибуток, а у 2018 році спостерігалось його збільшення проти 2017 року.

Динаміка чистого прибутку за 2016-2018 роки надана на рисунку 2.5.

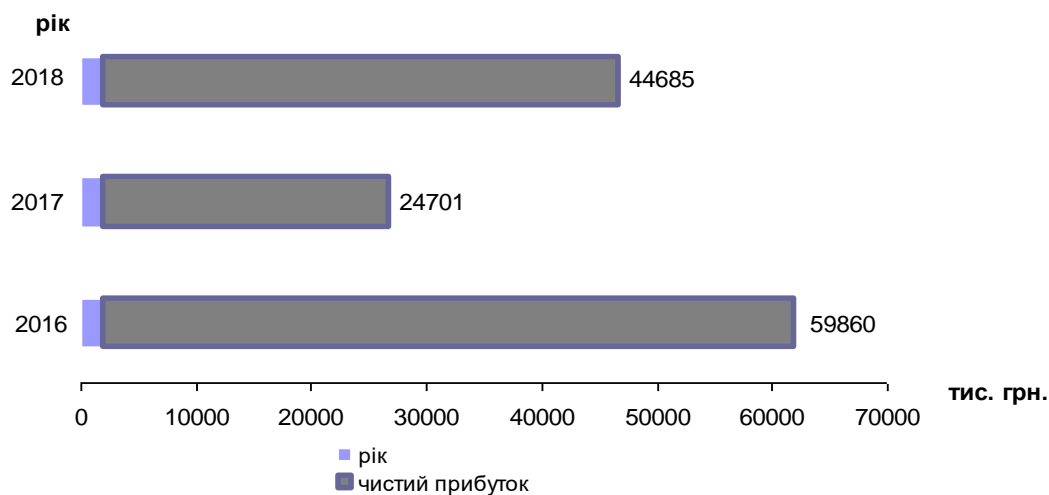

Рисунок 2.5 – Динаміка чистого прибутку ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр., тис. грн.

На наступному етапі дослідження необхідно проаналізувати платоспроможність і фінансову стійкість страхової компанії з метою виявлення резервів для забезпечення та зміцнення цих показників діяльності.

2.2 Аналіз платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна»

Платоспроможність страхової компанії, у широкому розумінні цього слова, означає здатність за будь-яких обставин до своєчасного виконання грошових зобов'язань згідно із законом або договором. Особливо це стосується зобов'язань за укладеними договорами страхування.

Платоспроможність страхової компанії – це можливість своєчасно і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями, тобто означає здатність у будь-який наперед взятий час виконувати зобов'язання із укладених договорів страхування. Платоспроможність означає, що вартість активів страхової компанії перевищує вартість її зобов'язань або дорівнює їй. Обсяг і структура активів – основний індикатор фінансового здоров'я і платоспроможності страхової компанії – це кошти страховика, які інвестовані у цінні папери, нерухомість, рахунки і депозити у банках. Їхнім джерелом є пасиви – статутний і резервний капітал, технічні резерви, прибуток [24].

Отже, платоспроможність – це основний показник діяльності страховика з точки зору страхувальника. Страховик вважається неплатоспроможним, якщо його активи неадекватні або недоступні в певний час, щоб здійснювати виплати при настанні страхових випадків. Платоспроможність страховика залежить від достатності розміру сформованих страхових резервів [22].

Забезпечення платоспроможності страховиків контролюється Законом України «Про страхування», стаття 31 якого зобов'язує страховиків дотримуватись таких умов забезпечення платоспроможності:

- наявності сплаченого статутного фонду та наявності гарантійного фонду страховика;
- створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності [61].

На будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності. Алгоритм розрахунку фактичного і нормативного запасу платоспроможності страховика, що здійснює види страхування, відмінні від страхування життя, представлено в таблиці 2.6 [85].

Таблиця 2.6 – Алгоритм розрахунку оцінки платоспроможності страховика

Показник	Розрахунок
1. Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи)	Активи - Нематеріальні активи - Загальна сума зобов'язань
2. Розрахунковий (нормативний) запас платоспроможності – більша з двох величин	1) [сума надходжень страхових премій за попередні 12 місяців – 0,5х(сума страхових премій, належних перестраховикам)]х0,18
	2) [сума здійснених виплат протягом попередніх 12 місяців – 0,5х(сума страхових виплат, компенсованих перестраховиками)] х0,26
3. Маржа платоспроможності	Обсяг перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом

Запас платоспроможності відносять до синтетичних показників, що узагальнюють ряд сторін діяльності страховика (обсяг власного капіталу, величину зібраних страхових премій і сплачених страхових відшкодувань, ступінь участі перестраховиків у страховому портфелі, обсяги страхових резервів).

Однак цей показник не є всеохоплюючим, оскільки не враховує багато аспектів діяльності страхової компанії (рівня страхових виплат за окремими страховими операціями за поточний період, величину ризику на одного страхувальника, достатність обсягів страхових резервів, ліквідність активів та інші). Тому цей показник використовується в комплексі з іншими фінансовими показниками для оцінки фінансової надійності страховика.

Визначимо нормативний запас платоспроможності досліджуваного страховика за період 2016-2018 роки, скориставшись методом розрахунку за страховими преміями:

$$\text{у 2016 р.: } (1\,120\,361 - (601\,495 \times 0,5)) \times 0,18 = 147\,530,4 \text{ тис. грн.}$$

у 2017 р.: $(1\,287\,795 - (625\,754 \times 0,5)) \times 0,18 = 175\,485,2$ тис. грн.;

у 2018 р.: $(1\,516\,950 - (715\,747 \times 0,5)) \times 0,18 = 208\,633,8$ тис. грн.

Визначимо нормативний запас платоспроможності досліджуваного страховика за період 2016-2018 роки, скориставшись методом розрахунку за страховими виплатами:

у 2016 р.: $(314\,406 - (162\,986,8 \times 0,5)) \times 0,26 = 60\,557,3$ тис. грн.;

у 2017 р.: $(453\,770 - (219\,103 \times 0,5)) \times 0,26 = 89\,496,8$ тис. грн.;

у 2018 р.: $(562\,564 - (298\,782 \times 0,5)) \times 0,26 = 107\,424,9$ тис. грн.

Таким чином, нормативним запасом платоспроможності правомірно вважати величини, отримані за методом розрахунку за зібраними страховими преміями, оскільки ці величини є більшими у порівнянні з величинами, отриманими за методом розрахунку за сплаченими страховими виплатами.

Визначимо маржу платоспроможності досліджуваної страхової компанії за 2016-2018 роки.

Обсяги статутного капіталу, страхових резервів та результати розрахунку фактичного й нормативного запасу платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» подані в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Основні показники забезпечення платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Показник	Роки			Зміна (+,-)	
	2016	2017	2018	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Статутний капітал	19407	19407	19407	0	0
Страхові резерви	607329	825585	1277616	218256	452031
Фактичний запас платоспроможності	227100	255462	730870	28362	475408
Нормативний запас платоспроможності	147530,4	175485,2	208633,8	27954,8	33148,6
Маржа платоспроможності	79569,6	79976,8	522236,2	407,2	442259,4

Дані таблиці 2.7 свідчать, що у досліджуваній страховій компанії спостерігалось перевищення фактичного запасу платоспроможності у період

2016-2018 років над її нормативним запасом, що свідчить про її високу платоспроможність.

На рисунку 2.6 представлено співвідношення та динаміку фактичного й нормативного запасу платоспроможності страховика за досліджуваний період.

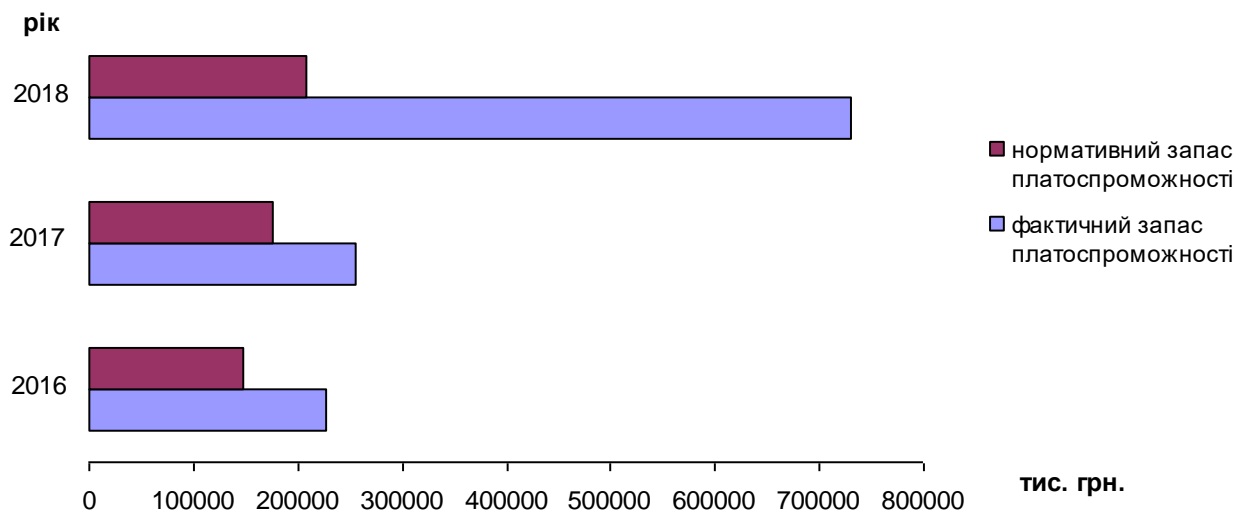

Рисунок 2.6 – Співвідношення фактичного та нормативного запасу платоспроможності ПрАТ «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Динаміка маржі платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» свідчить про стійку тенденцію до її збільшення протягом досліджуваного періоду 2016-2018 років завдяки високому приросту нормативного та фактичного запасу платоспроможності страховика в цей період.

З метою більш детальної оцінки платоспроможності досліджуваного страховика необхідно проаналізувати обсяги його валових страхових премій, як основного джерела для формування страхових резервів, необхідних для виплати страхових відшкодувань, а отже забезпечення платоспроможності страхової компанії. А також дослідити динаміку страхових виплат, здійснених страховиком у 2016-2018 роках.

Динаміка обсягів страхових премій та обсягів страхових виплат досліджуваного страховика за 2016-2018 роки представлена на рисунку 2.7.

Дані рисунку 2.7 свідчать про тенденцію до зростання зібраних валових страхових премій та валових страхових відшкодувань ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за всіма видами страхування за період 2016-2018 років.

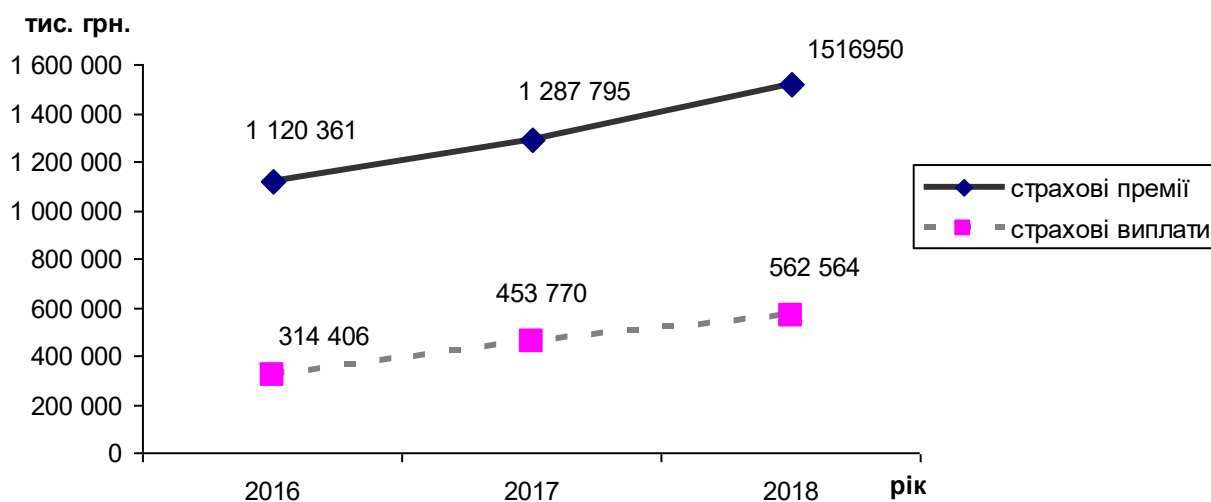

Рисунок 2.10 – Динаміка обсягів страхових премій та обсягів страхових виплат ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр., тис. грн.

З точки зору формування та використання страхових резервів зростання обсягів страхових премій є позитивним для діяльності досліджуваної страхової компанії, оскільки в основі формування страхових резервів лежать зібрані страхові премії. Це свідчить про високу здатність страхової компанії відповідати за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками за укладеними договорами страхування. З огляду на те, що первинними і основними надходженнями від страхової діяльності кожної страхової компанії є страхові премії, проведемо аналіз динаміки та структури зібраних страхових премій досліджуваною страховою компанією за 2016-2018 роки.

У таблиці 2.8 наведено обсяги страхових премій за видами страхування, зібрані ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.

Таблиця 2.8 – Надходження страхових премій ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Види страхування	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Абсолютна зміна	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.
1	2	3	4	5	6
Страхування автотранспортних засобів (каско)	220711,1	279452	338358	58740,9	58906
Обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів	134443,3	171777	203809	37333,7	32032

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6
Страховання за договорами «Зелена картка»	129961,9	127448	127915	-2513,9	467
Страховання майна	103073,2	140201	162470	37127,8	22269
Особисте страхування (медичне, туристичне, від нещасних випадків)	257683,0	199636	381612	-58047	181976
Страховання вантажів (карго)	36971,9	37378	26708	406,1	-10670
Страховання будівельно-монтажних ризиків	18934,1	18951	21403	16,9	2687
Страховання на випадок втрати прибутку від перерв у виробництві	18037,8	18716	19641	678,2	925
Інші види страхування	203233,5	294236	235034	91002,5	-59202
Всього	1120361	1287795	1516950	167 434	229155

Дані таблиці 2.8 свідчать про збільшення обсягів страхових премій за всіма видами страхування, що здійснював страховик, на 229155 тис. грн. у 2018 році проти 2017 року і на 167434 тис. грн. у 2017 році до 2016 року. Проте, протягом 2018 року спостерігався спад страхових премій порівняно з 2017 роком за такими видами страхування, як страхування вантажів і багажу (карго), що зменшились проти попереднього року на 10670 тис. грн. та за іншими видами страхування – зменшення на 59202 тис. грн.

Структура страхових премій, зібраних страховиком у 2018 році представлена на рисунку 2.11.

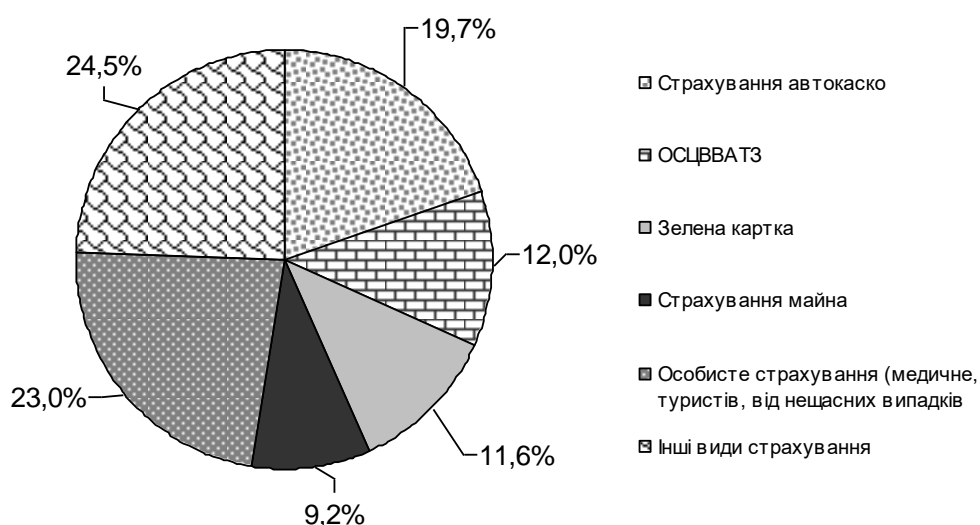

Рисунок 2.11 – Структура страхових премій ПрАТ «СК «ПЗУ Україна», зібраних у 2018 р.,%

Страхові виплати і страхові відшкодування є головною складовою вихідних фінансових потоків страхової компанії, а отже – найбільшою статтею витрат страховика.

З огляду на це розглянемо структуру страхових виплат страхової компанії у 2018 році (рис. 2.12).

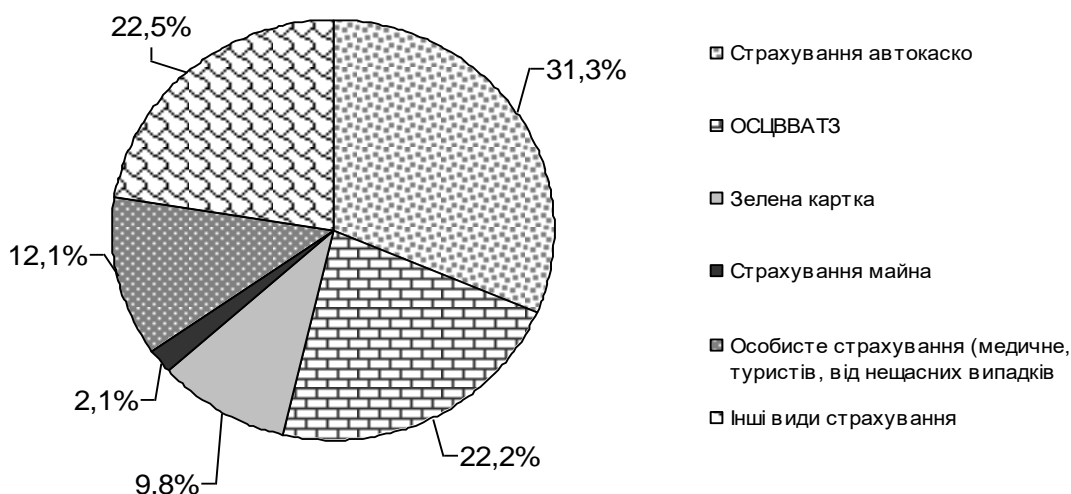

Рисунок 2.12 – Структура страхових виплат ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2018 р.,%

Відповідно з даними рисунку 2.12, у 2018 році найбільшу питому вагу в обсязі страхових виплат страховика мало страхування автокаско (31,3%), особисте страхування (медичне, туристичне, від нещасних випадків) становило 12,1%, обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів у 2018 році становило 22,2% в загальній структурі страхових виплат, страхування «Зелена картка» (при виїзді за кордон) становило 9,8% в загальному обсязі страхових виплат.

Важливим показником діяльності кожного страховика з точки зору страхувальників є рівень страхових виплат (відношення здійснених страхових виплат до зібраних страхових премій за певний період), що свідчить про рівень його відповідальності перед страхувальниками за договорами страхування. За міжнародними стандартами рівень страхових виплат страхової компанії повинен знаходитись на рівні 70%.

Динаміка рівня страхових виплат досліджуваного страховика за 2016-2018 роки представлена на рисунку 2.13 і свідчить про тенденцію до його зростання у 2016-2018 роках.

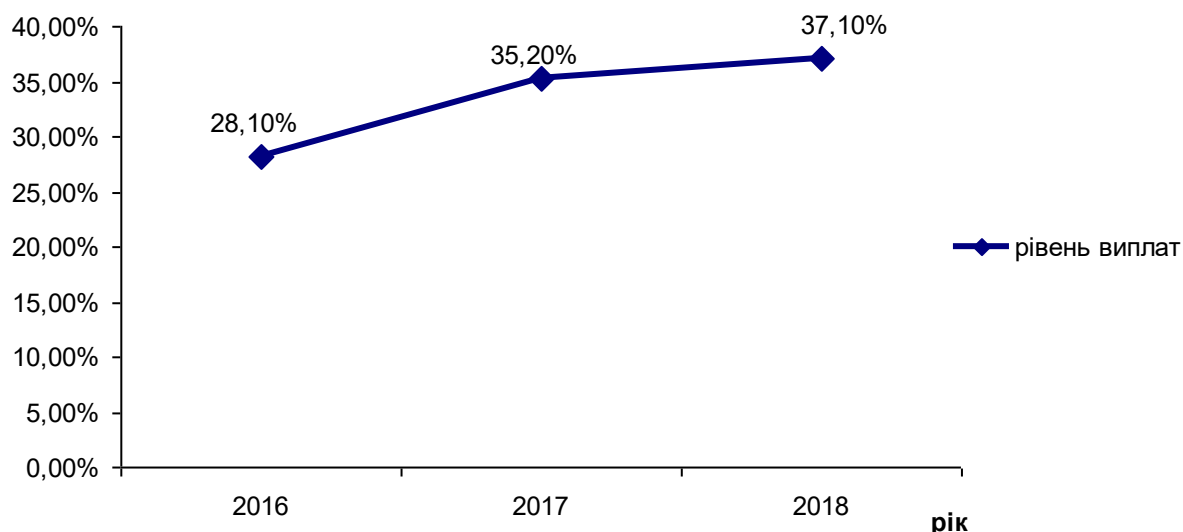

Рисунок 2.13 – Динаміка рівня страхових виплат за всіма видами страхування ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.,%

Як видно з рисунку 2.13, рівень страхових виплат у 2017 році становив 35,2%, у 2016 році рівень виплат досліджуваного страховика становив 28,1%, а у 2018 році – 37,1%. Таким чином, у 2018 році рівень страхових виплат досліджуваної страхової компанії збільшився проти попереднього 2017 року на 1,9%, а у 2017 році – зріс на 7,1% проти попереднього 2016 року. Таке явище є позитивним для фінансової діяльності страховика, але все ж рівень страхових виплат не відповідає міжнародним стандартам – 70%, проте є позитивна тенденція до його поступового зростання.

Така ситуація не є критичною для досліджуваного страховика, оскільки цей показник виявляв стійку тенденцію до зростання протягом досліджуваного періоду, що свідчить про довіру з боку страхувальників до страховика.

На наступному етапі дослідження необхідно здійснити оцінку фінансової стійкості ПрАТ «Страхова компанія «ПЗУ Україна», застосовуючи методику, що пропонується Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, з метою виявлення резервів страхової компанії для її забезпечення.

2.3 Оцінка фінансової стійкості страхової компанії

Фінансова стійкість страховика – економічна категорія, що характеризує такий стан його фінансових ресурсів, їхнього розподілу і використання, за якого, страхова компанія є платоспроможною і здатною своєчасно та у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальниками в умовах негативного впливу зовнішніх чинників, спричинених зміною параметрів середовища, у якому вона перебуває та внутрішніх чинників, викликаних реалізацією одного або низки ризиків страховика [4].

З метою оцінки фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 роки скористаємося методикою, розробленою і запропонованою Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України (на теперішній час Нацкомфінпослуг), що затверджена Рекомендаціями щодо аналізу діяльності страховиків у вигляді тестів раннього попередження від 17 березня 2005 р. № 3755 [72].

Для розрахунку тестів раннього попередження скористаємося даними річної фінансової звітності, складеної відповідно до Порядку складання звітних даних страховиків. Відповідно до цієї методики проаналізуємо власний капітал страховика, його активи, систему перестрахування, обсяги страхових резервів, показники дохідності та ліквідності.

Результатом розрахунку повинна стати оцінка (рівень) фінансової стійкості страхової компанії у відповідний період за кожним показником та загалом. Фактична оцінка кожного показника визначається шляхом порівняння розрахованого значення показника з відповідною шкалою значень. Загальна оцінка визначається як сума фактичних оцінок за окремими показниками, помножених на відповідні вагові коефіцієнти.

Дані, що використовуються при розрахунку показників тестів раннього попередження, їх зміст та порядок розрахунку наведені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Дані для розрахунку тестів раннього попередження ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр., тис. грн.

Показник	Зміст	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4	5
Чистий капітал	Активи по балансу за вирахуванням нематеріальних активів та зобов'язань	227100	255462	730870
Високоліквідні активи	Грошові кошти та їх еквіваленти	23327	88717	135987
Загальна сума зобов'язань	Зобов'язання по балансу	372235	347755	569684
Дебіторська заборгованість	Всі види дебіторської заборгованості відповідно до балансу	211526	298617	285673
Сума чистих премій	Валовий обсяг зібраних премій за вирахуванням частки, належної перестраховикам	518866	662041	801203
Зароблені страхові премії	Дохід від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя	472271	603442	730089
Чистий прибуток	Чистий прибуток (збиток) відповідно до звіту	59860	24701	44685
Виплати і витрати	Страхові виплати, відшкодування та витрати, пов'язані з врегулюванням страхових випадків	314406	453770	562564
Прибуток (збиток) від фінансової діяльності	Дохід від участі в капіталі та інші фінансові доходи за вирахуванням витрат	56039	51628	60200
Чисті страхові резерви	Страхові резерви за балансом за вирахуванням частки перестраховиків у страхових резервах	292492	390364	486905

Використовуючи дані таблиці 2.9, визначимо показники фінансової стійкості досліджуваного страховика відповідно до обраної нами методики. Результати розрахунків запишемо в таблицю 2.10.

Наступним кроком у розрахунку є порівняння фактично отриманих значень показників фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна», представлених у таблиці 2.10 із законодавчо визначеними нормативними значеннями та їх коригування.

Таблиця 2.10 – Фактичні показники фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.,%

Показник	Метод розрахунку	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4	5
Показник дебіторської заборгованості	$\text{ПДЗ} = 100 \times (\text{Дебіторська заборгованість}) / (\text{Капітал})$	93,1	116,9	39,1
Показник ліквідності активів	$\text{ПЛА} = 100 \times (\text{Високоліквідні активи}) / (\text{Зобов'язання})$	6,3	25,5	23,9
Показник ризику страхування	$\text{ПРС} = 100 \times (\text{Сума чистих премій за всіма полісами}) / (\text{Капітал})$	228,5	259,2	109,6
Зворотний показник платоспроможності	$\text{ЗПП} = 100 \times (\text{Загальна сума зобов'язань}) / (\text{Капітал})$	163,9	136,1	77,9
Показник доходності	$\text{ПД} = 100 \times (\text{Чистий прибуток}) / (\text{Капітал})$	26,4	9,6	6,1
Показник обсягів страхування (андерайтингу)	$\text{ПА} = 100 \times (\text{Виплати і витрати}) / (\text{Сума зароблених премій})$	66,6	75,2	77,1
Показник змін у капіталі	$\text{ПЗК} = 100 \times (\text{Капітал (t)}) / (\text{Капітал (t-1)} - 1)$	151,7	112,5	286,1
Показник змін у сумі чистих премій	$\text{ПЗЧП} = 100 \times ((\text{Сума чистих премій (t)}) / (\text{Сума чистих премій (t-1)}) - 1)$	124,8	127,6	119,0
Показник незалежності від перестрахування	$\text{ПНП} = 100 \times (\text{Чиста сума премій}) / (\text{Валова сума премій})$	46,3	51,4	50,1
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	$\text{ПВРК} = 100 \% \times (\text{Чисті страхові резерви}) / (\text{Капітал})$	128,8	152,8	66,6

В таблиці 2.11 представлені нормативні значення показників тестів раннього попередження, визначені державним регулятором для страхових компаній, котрі провадять види страхування, відмінні від страхування життя.

Таблиця 2.11 – Нормативні значення показників тестів раннього попередження

Показник	Шкала	Коефіцієнт
1	2	3
Показник дебіторської заборгованості	1) $0 < \text{ПДЗ} < 50$; 2) $50 < \text{ПДЗ} < 75$; 3) $75 < \text{ПДЗ} < 100$; 4) $100 < \text{ПДЗ}$	0,04
Показник ліквідності активів	1) $95 < \text{ПЛА}$; 2) $80 < \text{ПЛА} < 95$; 3) $65 < \text{ПЛА} < 80$; 4) $\text{ПЛА} < 65$	0,1

Продовження таблиці 2.11

1	2	3
Показник ризику страхування	1) ПРС < 100; 2) 100 < ПРС < 200; 3) 200 < ПРС < 300; 4) 300 < ПРС	0,06
Зворотний показник платоспроможності	1) ПРС < 100; 2) 100 < ПРС < 200; 3) 200 < ПРС < 300; 4) 300 < ПРС	0,18
Показник доходності	1) 50 < ПД; 2) 25 < ПД < 50; 3) 0 < ПД < 25; 4) ПД < 0	0,06
Показник обсягів страхування (андеррайтингу)	1) ПА < 50; 2) 50 < ПА < 100; 3) 100 < ПА < 110; 4) 110 < ПА	0,06
Показник змін у капіталі	1) 100 < ПЗК; 2) 50 < ПЗК < 100; 3) 0 < ПЗК < 50; 4) ПЗК < 0	0,06
Показник змін у сумі чистих страхових премій за всіма полісами	1) 40 < ПЗЧП; 2) 33 < ПЗЧП < 40; 3) 10 < ПЗЧП < 33; 4) ПЗЧП < 10	0,06
Показник незалежності від перестрахування	1) 50 < ПЗП; 2) 40 < ПЗП < 50; 3) 30 < ПЗП < 40; 4) ПЗП < 30	0,18
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	1) 0 < ПВРК < 50; 2) 50 < ПВРК < 75; 3) 75 < ПВРК < 100; 4) 100 < ПВРК	0,16

Загальна оцінка фінансової стійкості страховика визначається як сума оцінок за окремими показниками, помножених на відповідні коефіцієнти.

Результати розрахунків запишемо в таблицю 2.12.

Дані таблиці 2.12 свідчать, що відповідно до застосованої методики за період 2016-2017 років страхова компанія ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» отримала рівень фінансової стійкості «2» (задовільна), що свідчило про відсутність фінансових проблем в страховій компанії, оскільки фінансові показники досліджуваного страховика знаходилися на середньому рівні в цей період, а у 2018 році страховик отримав найкраще значення фінансової стійкості «1».

Таблиця 2.12 – Оцінка рівня фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.

Показник	Фактична оцінка показників			Фактичне значення, скориговане на коефіцієнт		
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4	5	6	7
Показник дебіторської заборгованості	3	4	1	0,12	0,16	0,04
Показник ліквідності активів	4	4	4	0,4	0,4	0,4
Показник ризику страхування	3	3	2	0,18	0,18	0,12
Зворотний показник платоспроможності	2	2	1	0,36	0,36	0,18
Показник доходності	2	3	3	0,12	0,18	0,18
Показник обсягів страхування	2	2	2	0,12	0,12	0,12
Показник змін у капіталі	1	1	1	0,06	0,06	0,06
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами	1	1	1	0,06	0,06	0,06
Показник незалежності від перестраховування	2	1	1	0,36	0,18	0,18
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	4	4	2	0,64	0,64	0,32
Загальна оцінка	x	x	x	2	2	1

Одним із факторів, що сприяють підвищенню фінансової стійкості та запобіганню банкрутства страховика є наявність розгалуженої системи інформації про діяльність страхових компаній, одним з елементів якої є рейтингова оцінка. Процес здійснення рейтингової оцінки повинен проводитися в кілька етапів [77].

На першому етапі компанія подає до агентства заявку на ініціювання процедури присвоєння рейтингу. При цьому вона повинна надати агентству практично всю офіційну звітність за останні два роки і додаткові відомості відповідно до типової анкети агентства. Анкета охоплює досить велику кількість аспектів, що стосуються діяльності страхової компанії:

- величина внесків і виплат кожної з філій компанії, способи поширення полісів;

- основні власники компанії, перестрахова політика, найбільші виплати компанії за останні п'ять років і участь в них перестраховиків, інформація про основних клієнтів компанії;
- види страхової діяльності, за якими укладені договори, період діяльності на ринку, участь компанії в програмах і пулах, тощо.

На наступному етапі зібрана агентством інформація заноситься до спеціальних форм й обробляється у відповідності до методики агентства. Термін проведення робіт – один місяць.

Далі за регламентом відводиться два тижні на узгодження рейтингового звіту з компанією, що проходить процедуру рейтингової оцінки. Суть цього узгодження складається не в припасуванні результатів під бажані компанії, а в обговоренні з її представниками спірних питань, що виникли в процесі роботи. Представлені компаніями додаткові показники внутрішньої звітності впливають на привласнений компанії рейтинг і враховуються в підсумковому звіті.

Будь-які відомості щодо компанії, отримані під час процедури рейтингової оцінки, а також сам привласнений рейтинг повинні з'являтися агентством привселюдно і друкуватися в засобах масової інформації винятково з дозволу компанії. Можливою є така ситуація, коли компанія, одержавши рейтинг, погоджується з висновками агентства, але відмовляється від його публікації. У цьому випадку конфіденційною залишається і сама інформація про те, що дана компанія проходила процедуру рейтингової оцінки.

Термін дії рейтингу – один рік. Протягом цього періоду рейтингові агентства повинні продовжувати роботу з підтримки рейтингу, що містить у собі моніторинг і перегляд рейтингів, хоча в цілому агентства не націлені на їхню часту зміну. Протягом року агентство повинне одержувати від компанії усю фінансову звітність, відслідковувати за всіма офіційними та іншими каналами корпоративні події, що відбуваються [83].

За наявності істотної інформації, відповідно до методики відбувається зміна привласненого компанії рейтингу. При цьому зміна можлива як у більшу (наприклад, у випадку великих виплат, здійснених компанією у повній

відповідності до зобов'язань, що не призвели до зміни фінансового стану компанії), так і в меншу сторону. Новий рейтинговий клас за бажанням компанії може не публікуватися в пресі, однак агентство офіційно повинно оголосити про скасування рейтингу.

Страховики на основі інформації, поданої в рейтингу, можуть одержати уявлення про реальне положення компанії на ринку страхових послуг. Це уявлення буде сприятиме розробці антикризових заходів компаніями, що посідають нижні поверхи рейтингу. Причому глибина проведених заходів, їхня кількість і тривалість будуть знаходитися в прямій залежності від ступеня втрати фінансової надійності страховою компанією, можливості настання її банкрутства. Ці заходи будуть спрямовані, у першу чергу, на зміну стану справ у страховій компанії, що відіб'ється при складанні наступних рейтингів. Таким чином, рейтинг надійності страхових компаній сприяє попередженню їхніх банкрутств.

Крім того, рейтинг надійності страхових компаній виступає фактором, що запобігає банкрутству шляхом інформування потенційних і вже наявних страхувальників про становище страховиків на ринку, сприяючи перерозподілу фінансових потоків від менш стійких страхових компаній до більш стійких, що займають верхні поверхи рейтингового списку.

В таблиці 2.13 представлені дані рейтингу страхових компаній України за 2018 рік за основними показниками діяльності та загальна оцінка страхового рейтингу [23, 73].

Дані таблиці 2.13 свідчать, що станом на кінець 2018 року ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» перебувала на 4-й позиції в рейтингу фінансової надійності вітчизняних страховиків з ризикового страхування.

Враховуючи, що відповідно з даними Національної комісії, зщо здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, станом на кінець 2018 року в Україні здійснювало діяльність 251 страхова компанія з ризикового страхування, це непогана позиція на національному страховому ринку.

Таблиця 2.13 – Рейтингові оцінки основних показників діяльності TOP-10 страхових компаній України з ризикового страхування за 2018 р.

Страхова компанія	Рейтингова оцінка			
	Валові страхові премії	Активи	Страхові резерви	Рейтинг надійності
ПрАТ «СК «Уніка»	1	1	10	4
ПрАТ «СК «АХА Страхування»	2	4	4	4
ПрАТ «СК «Арсенал Страхування»	3	2	13	12
ПрАТ «СК «ПЗУ Україна»	4	5	3	4
ПрАТ «ТАС СГ»	5	6	5	6
ПрАТ «СК «Інго Україна»	6	3	1	4
ПрАТ «СК «Провідна»	7	11	11	9
ПрАТ «СК «Кредо»	8	8	6	9
ПрАТ «СК «Українська страхова група»	9	10	7	9
ПрАТ «СК «Універсальна»	10	12	14	7

Отже, проведені в другому розділі дипломної роботи дослідження дозволяють зробити висновок, що досліджувана страхова компанія у період 2016-2018 років розвивалася рівномірно.

Основні фінансово-економічні показники діяльності досліджуваного страховика мали позитивну динаміку та стійку тенденцію до зростання. Негативний вплив на зменшення окремих показників діяльності страховика мали зовнішні фактори: нестабільність економічної та політичної ситуації в країні, недосконалість та суперечність законодавчо-правових актів.

Виходячи з вищезазначеного, доцільно зробити висновок, що аналіз основних показників діяльності страхової компанії ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» свідчить про те, що страховик входячи в 10-ку лідерів страхового ринку України, на кінець досліджуваного періоду, а саме 2018 року, демонстрував рівень фінансової стійкості «1» (стійка), тобто фінансові показники знаходилися на високому рівні й свідчили про відсутність фінансових проблем у страховій компанії. Крім того, розрахована маржа платоспроможності страховика свідчила про стійку тенденцію до її зростання. Проте, ефективне функціонування страхової компанії на страховому ринку України є можливим за умов розроблення заходів щодо вдосконалення оцінки та визначення напрямів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії.

Висновки за розділом 2

Отримані в 2-му розділі дипломної роботи результати досліджень дозволяють зробити наступні висновки.

1. Проведений аналіз активів та капіталу ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» свідчить про тенденцію до їх зростання протягом 2016-2018 років. Так, загальний капітал досліджуваної страхової компанії збільшився на 584537 тис. грн. у 2018 році порівнюючи з 2017 роком і на 385441 тис. грн. зріс у 2017 році порівнюючи з 2016 роком. Обсяг страхових резервів страховика збільшився на 452031 тис. грн. у 2018 році проти 2017 року і зріс у 2017 році порівнюючи з 2016 роком на 218256 тис. грн. У 2016-2018 роках спостерігалася тенденція до зростання всіх доходів страхової компанії. Рівень виплат за всіма видами страхування на кінець досліджуваного періоду збільшився.

2. Динаміка маржі платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» свідчить про її стійку тенденцію до її збільшення протягом досліджуваного періоду 2016-2017 років завдяки стійкому приросту нормативного та фактичного запасу платоспроможності страховика в цей період. Аналіз динаміки та структури страхових премій та страхових відшкодувань страховика свідчить про постійне зростання цих показників ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за всіма основними видами страхування за період 2016-2018 років.

3. Аналіз фінансової стійкості страхової компанії ПрАТ «СК «ПЗУ Україна», проведений відповідно до методики, запропонованої державним регулятором українського страхового ринку, свідчить про те, що страховик входячи в 10-ку лідерів страхового ринку України, протягом досліджуваного періоду, а саме 2016-2017 років, продемонстрував рівень фінансової стійкості «2» (задовільна), що свідчило про відсутність серйозних фінансових проблем у страхової компанії, а у 2018 році отримав рівень фінансової стійкості «1» (стійка), тобто фінансові показники страховика знаходилися на високому рівні на кінець досліджуваного періоду.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ТА НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИКА

3.1 Використання сучасних методик оцінки фінансової стійкості страховика

Страхові компанії в умовах розвитку ринкових відносин займають особливе місце. Приймаючи на себе цілу низку ризиків, вони збільшують імовірність досягнення успіху в бізнесі юридичних і фізичних осіб, стабілізуючи тим самим економічні відносини в Україні. Крім того, створюючи відповідні страхові резерви та інвестуючи їх у найбільш стійкі галузі економіки і фінансів, вони зміцнюють фінансову систему країни в цілому.

Страхувальникам надзвичайно важливо знати заздалегідь, наскільки надійні їхні партнери, готові взяти на себе частину ризиків. Найбільш доцільною для страхувальників представляється статистична оцінка, котра дозволяє усередненні дані по цілій низці компаній, що дає не тільки загальну картину справ у страхуванні, але і вказує на місце кожної конкретної страхової компанії відносно середньо статичного рівня.

На основі фінансової звітності досліджуваної страхової компанії проведемо оцінку її фінансової стійкості, використовуючи методику «крайніх випадків» на основі визначення коефіцієнта надійності страховика, що характеризує сукупний рівень його ліквідності, платоспроможності і рентабельності та розраховується за формулою 3.1 [38]:

$$K_n = \sqrt[3]{K_l K_p K_r}, \quad (3.1)$$

де K_l – коефіцієнт ліквідності страховика;

K_p – коефіцієнт платоспроможності страховика;

K_r – коефіцієнт рентабельності страховика.

При цьому, коефіцієнт ліквідності ($K_{л}$) характеризує можливість швидкого перетворення активів страхової компанії в грошову форму, а значить швидкість можливого виконання нею своїх зобов'язань. Він визначається за формулою 3.2:

$$K_{л} = A / Z, \quad (3.2)$$

де A – оборотні активи страховика;

Z – зобов'язання страховика.

Оборотні активи страховика відбиті у II-му розділі активу балансу страхової компанії. Зобов'язання страховика включають суми за статтями II та III пасиву балансу страхової компанії, включаючи «Страхові резерви» без статей «Довгострокові забезпечення», «Короткострокові забезпечення» та «Доходи майбутніх періодів».

Коефіцієнт платоспроможності ($K_{п}$) характеризує достатність власних коштів страхової компанії для виконання своїх зобов'язань. Він визначається за формулою 3.3:

$$K_{п} = \Phi / H, \quad (3.3)$$

де Φ – фактичний запас платоспроможності страховика;

H – нормативний запас платоспроможності страховика.

Фактичний запас платоспроможності страхової компанії є власним капіталом підприємства. Тому коефіцієнт платоспроможності еквівалентний відношенню чистих активів (розділ I пасиву балансу за вирахуванням нематеріальних активів розділу I активу балансу) до нормативного запасу платоспроможності.

Методика розрахунку нормативного запасу платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» представлена у II-му розділі дипломної роботи (С. 45-47).

Коефіцієнт рентабельності ($K_{р}$) характеризує прибутковість роботи страхової компанії, тобто ступінь перевищення доходів над витратами. Він визначається за формулою 3.4:

$$K_p = \Pi_p / Д \quad (3.4),$$

де Π_p – річний прибуток страхової компанії (показник статті «Прибуток (збиток) звітнього періоду» звіту про фінансові результати;

Д – річна сума доходів страхової компанії (сума показника статті «Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) звітнього періоду» звіту про фінансові результати та інших доходів страховика).

У страхових компаніях коефіцієнт рентабельності не є визначальним. Це впливає із самої суті страхової діяльності, але для страхувальників він є важливим, оскільки вони не будуть звертатися до збиткового страховика. Тому в представлений методиці застосовується коефіцієнт рентабельності як рівноправний поряд з коефіцієнтами ліквідності та платоспроможності.

Використовуючи формули 3.1-3.4, проведемо розрахунок коефіцієнта надійності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за період 2016-2018 років і порівняємо отримане його значення з середнім по страховому ринку у 2018 році. Результати розрахунку запишемо в таблицю 3.1.

Таблиця 3.1 – Результати розрахунку коефіцієнта надійності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за методикою «крайніх випадків» у 2016-2018 рр., тис. грн.

Показник	Роки			Середнє значення по ринку у 2018 р.
	2016	2017	2018	
1.Коефіцієнт ліквідності:				
- оборотні активи	703802	1089739	1465893	-
- зобов'язання	372235	347755	569684	-
- коефіцієнт	1,89	3,13	2,57	1,73
2. Коефіцієнт платоспроможності:				
- фактичний запас	227100	255462	730870	-
- нормативний запас	147530,4	175485,2	208633,8	-
- коефіцієнт	1,54	1,46	3,50	1,48
3. Коефіцієнт рентабельності				
- річний прибуток	59860	24701	44685	-
- річна сума доходу	716482	818882	942202	-
- коефіцієнт	0,08	0,03	0,05	0,07
4. Коефіцієнт надійності	0,62	0,51	0,77	0,57

Джерело: розраховано автором

Дані таблиці 3.1 свідчать про тенденцію до зменшення коефіцієнта ліквідності страховика у 2018 році проти 2017 року та збільшення коефіцієнта платоспроможності та коефіцієнта рентабельності страховика у 2018 році порівнюючи з 2017 роком. У 2017 році ці коефіцієнти виявили тенденцію до зменшення порівнюючи з попереднім 2016 роком. Крім того, у 2018 році всі коефіцієнти перевищували аналогічні коефіцієнти загалом по страховому ринку. Саме це й вплинуло на значення коефіцієнта надійності страхової компанії, котрий мав стійку тенденцію до зменшення протягом періоду 2016-2017 років і збільшився у 2018 році порівняно з 2017 роком.

На рисунку 3.1 представлена динаміка коефіцієнтів ліквідності, платоспроможності, рентабельності та надійності досліджуваного страховика за 2016-2018 роки.

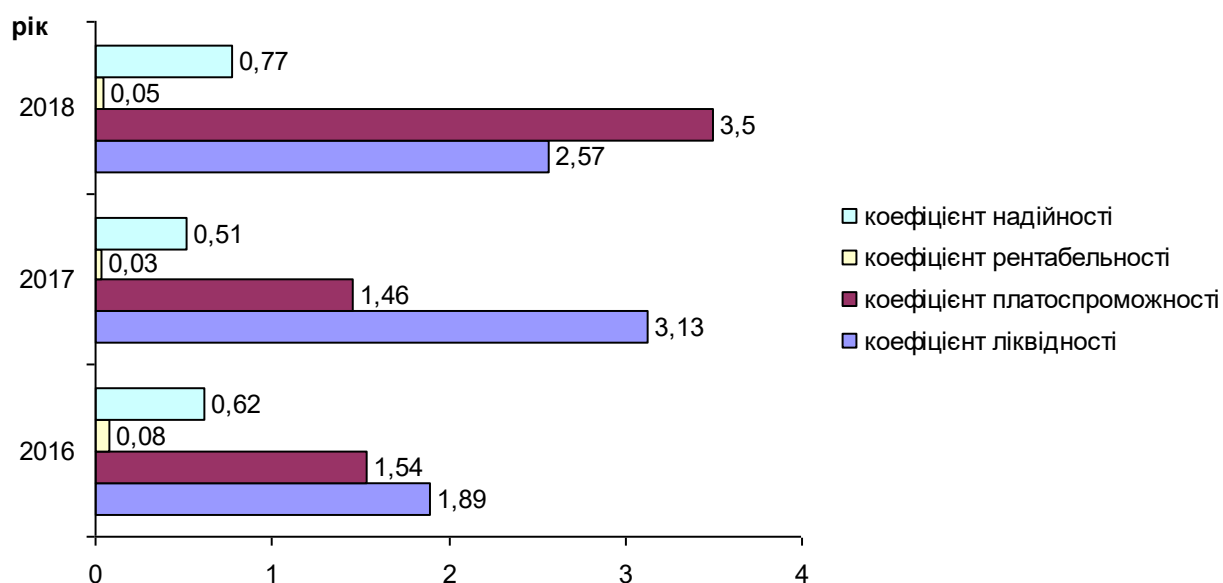

Рисунок 3.1 – Динаміка коефіцієнтів ліквідності, платоспроможності, рентабельності та надійності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 рр.

Джерело: побудовано автором

Представлена методика оцінки фінансової надійності страховика має практичне значення. На підставі опублікованого балансу і звіту про фінансові результати певної страхової компанії можна обчислити коефіцієнти ліквідності, платоспроможності, рентабельності та надійності, а потім зіставити їх значення з аналогічними коефіцієнтами інших страхових компаній. Таке порівняння

допомагає страхувальнику прийняти рішення про вибір страхової компанії на страховому ринку.

Запропонований підхід до визначення надійності страхової компанії потребує оцінки можливих «крайніх випадків». Один з них – збиткова робота страховика. У цій ситуації коефіцієнт надійності береться як такий, що дорівнює нулю незалежно від величини збитків. Інший крайній випадок – незначна кількість власних зобов'язань по страхуванню. У цій ситуації коефіцієнт надійності може бути як завгодно великим, оскільки власні зобов'язання компанії наближаються до нуля. Така робота страховика можлива, але вона не дозволяє використовувати весь потенціал страховика, тому може розглядатися як крайній випадок [93].

Представлена методика є наближеною і може бути використана для попередньої оцінки фінансової стійкості страховика та його платоспроможності, оскільки коефіцієнт фінансової надійності містить у собі й коефіцієнт платоспроможності.

Таким чином, відповідно до представленої методики коефіцієнт фінансової надійності досліджуваного страховика у 2018 році був вищим ніж загалом по ринку, а у 2017 році цей показник не перевищував середнє значення по страховому ринку. Отже, найбільш сприятливим періодом щодо фінансової стійкості страховика були 2016 та 2018 роки (див. табл. 3.1).

В той же час, визначення фінансової стійкості за «Тестами раннього попередження» (С.56-59 II-го розділу дипломної роботи), відповідно до яких у 2016-2017 роках досліджуваний страховик отримав оцінку фінансової стійкості «2» (задовільна), що свідчило про те, що в цей період у страховика значення основних фінансових показників знаходились на середньому рівні і були відсутніми серйозні фінансові проблеми, а у 2018 році цей показник був найкращим і становив «1».

На рисунку 3.2 представлено співвідношення коефіцієнта надійності досліджуваної страхової компанії з середнім значенням цього показника по страховому ринку України.

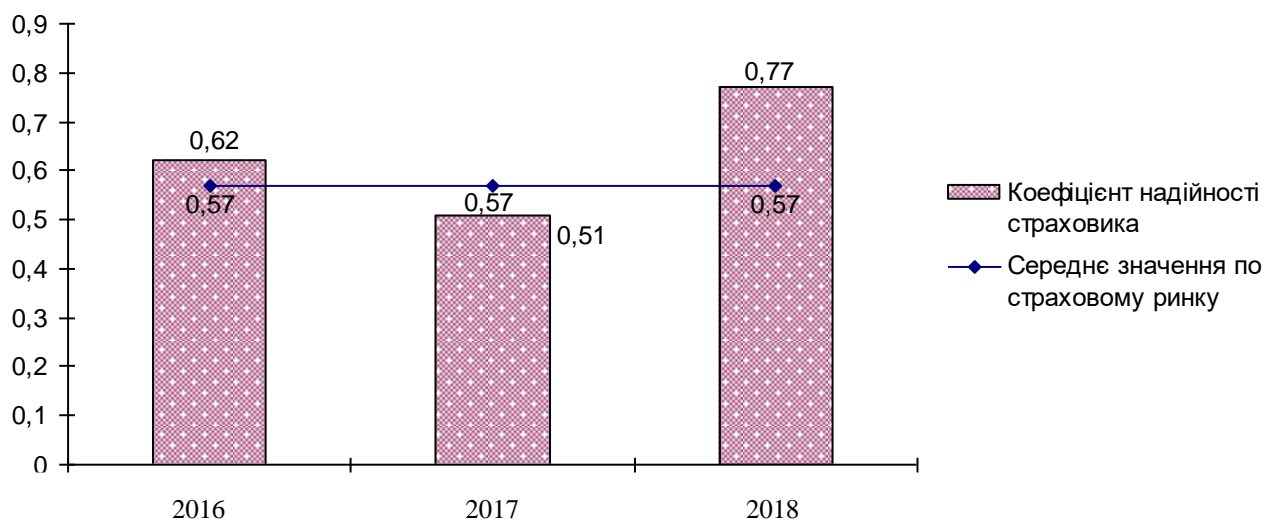

Рисунок 3.2 – Динаміка коефіцієнта фінансової надійності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за методикою «крайніх випадків» за 2016-2018 рр.

Джерело: побудовано автором

Виникає необхідність застосування ще однієї методики для визначення фінансової стійкості досліджуваного страховика, відповідно до якої фінансово стійкою є та страхова компанія, в якій зростання обсягу страхових премій перевищує зростання обсягу страхових виплат.

При чому, бажаним є позитивне співвідношення як темпів, так і абсолютних розмірів приросту страхових премій і страхових відшкодувань, але вирішальним є перевищення приросту розміру страхових премій над приростом страхових виплат у грошовому (абсолютному) вираженні.

В таблиці 3.2 представлено співвідношення приросту страхових премій та страхових відшкодувань досліджуваної страхової компанії за 2013-2016 роки.

Таблиця 3.2 – Співвідношення приросту страхових премій та страхових відшкодувань ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2015-2018 рр., тис. грн.

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Абсолютне відхилення (+,-)		
					2016/2015	2017/2016	2018/2017
Страхові премії	798862	1120361	1287795	1516950	321499	167434	229155
Страхові виплати	235809	314406	453770	562564	78595	139364	108794

Дані таблиці 3.2 дозволяють провести відповідні розрахунки та застосувати методику співставлення приросту страхових премій та страхових виплат для визначення фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна».

Скориставшись даними таблиці 3.2 проведемо розрахунки та співставлення приросту страхових премій та страхових виплат ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за 2016-2018 роки:

- приріст страхових премій у 2016 році становив 321499 тис. грн., що на 242904 тис. грн. (321499 тис. грн. – 78595 тис. грн.) більше ніж приріст страхових виплат у 2016 році;
- приріст страхових премій у 2017 році – 167434 тис. грн., що на 28070 тис. грн. (167434 тис. грн. – 139364 тис. грн.) більше ніж приріст страхових виплат у 2017 році.
- приріст страхових премій у 2018 році становив 229155 тис. грн., що на 120361 тис. грн. (229155 тис. грн. – 108794 тис. грн.) більше ніж приріст страхових виплат у 2018 році.

Дані розрахунку представимо на рисунку 3.3.

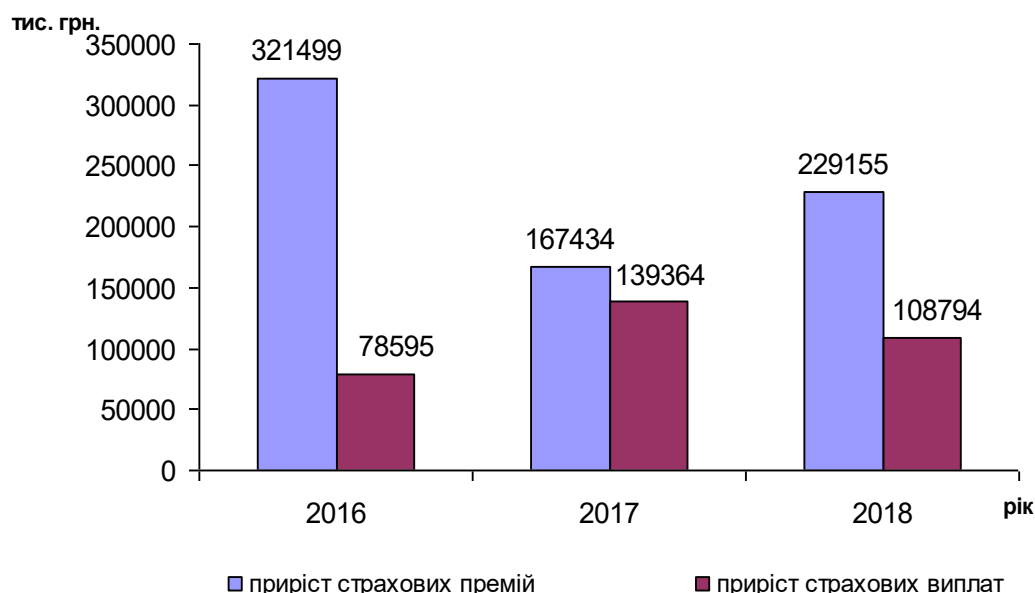

Рисунок 3.3 – Визначення фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за методикою співвідношення приросту страхових премій та страхових виплат

Джерело: побудовано автором

Виходячи із результатів застосованої методики, доцільно зробити висновок, що досліджуваний страховик у 2016-2018 роках був фінансово стійким, оскільки приріст його страхових виплат не перевищував приріст його страхових премій. При чому, протягом досліджуваного періоду приріст страхових премій випереджав приріст страхових виплат, проте у 2017 році спостерігалось збільшення приросту страхових виплат та зменшення приросту страхових премій, що було тривожним сигналом для фінансової стійкості страховика.

З метою розроблення заходів щодо підвищення фінансової стійкості досліджуваного страховика застосуємо ще одну методику, що дозволяє виявити рівень фінансової стійкості страхової компанії. Ця методика полягає у визначенні коефіцієнта фінансової стійкості шляхом співвідношення загальних доходів та загальних витрат страховика.

Для проведення розрахунків скористаємося даними таблиці 2.3 та 2.4 (див. II розділ дипломної роботи). Коефіцієнт фінансової стійкості визначимо за формулою 3.5 [85]:

$$K_{\text{фс}} = Д / В, \quad (3.5)$$

де $K_{\text{фс}}$ – коефіцієнт фінансової стійкості;

Д – загальні доходи страховика;

В – загальні витрати страховика.

Проведемо розрахунок коефіцієнту фінансової стійкості:

2016 р.: $K_{\text{фс}} = 716482 / 643748 = 1,11$;

2017 р.: $K_{\text{фс}} = 818882 / 785409 = 1,04$.

2018 р.: $K_{\text{фс}} = 942202 / 902139 = 1,04$;

Отже, дані розрахунку коефіцієнта фінансової стійкості досліджуваної страхової компанії свідчать, що у 2017-2018 роках цей коефіцієнт був близький до критичного значення «1», а протягом 2016 року – не значно перевищував це значення. Динаміка коефіцієнта фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна»

за методикою співвідношення загальних доходів та загальних витрат за 2016-2018 роки представлена на рисунку 3.4.

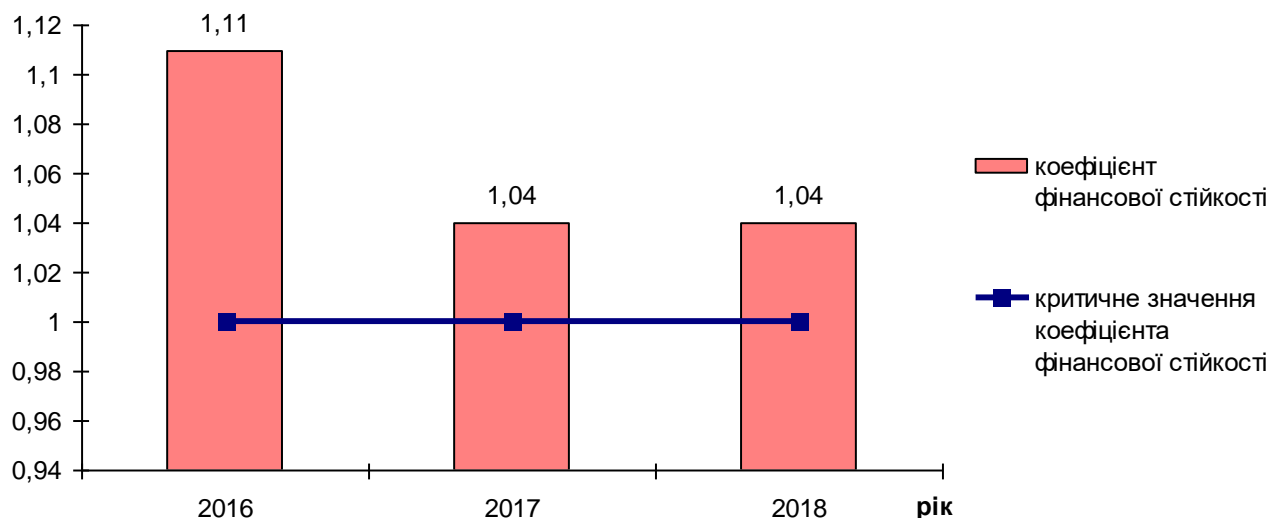

Рисунок 3.4 – Визначення фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за методикою співвідношення доходів та витрат

Джерело: побудовано автором

Таким чином, результати проведених розрахунків за методикою «крайніх випадків», приросту страхових премій та страхових виплат та співвідношення доходів і витрат свідчать, що найбільш фінансово стійким досліджуваний страховик був у 2016 та у 2018 роках, а у 2017 році фінансова стійкість страховика знаходилась на допустимому рівні.

Враховуючи, отримані в 2-му розділі дипломної роботи результати «тестів раннього попередження» та результати застосованих вище методик визначення фінансової стійкості досліджуваної страхової компанії, доцільно зробити висновок, що не можна однозначно розглядати категорію «фінансова стійкість страховика», адже вона тісно пов'язана з показником платоспроможності як однієї з її важливих ознак. Крім того, фінансова стійкість страхової компанії формується під дією значної низки факторів, визначення яких дозволить розробити заходи та рекомендації щодо вдосконалення як оцінки, так і напрямів забезпечення фінансової стійкості страховика. З огляду на це, виникає необхідність визначення факторів впливу на фінансову стійкість страховика з метою математичного моделювання напрямів їх забезпечення.

3.2 Математичне моделювання коливання страхових виплат як напрям забезпечення фінансової стійкості страхової компанії

Міжнародна практика ведення страхової діяльності активно використовує класифікацію факторів в залежності можливості управління ними. З цих позицій фактори фінансової стійкості можуть бути такими, що піддаються і не піддаються управлінню, тобто керовані та некеровані. При цьому прийнято розрізняти основні керовані фактори, інші керовані фактори та ринкові (частково керовані і некеровані) фактори.

До основних керованих факторів впливу на фінансову стійкість страховика відносяться:

- страхові продукти (послуги);
- система організації продажів страхових послуг і формування попиту на них;
- гнучка система тарифів;
- власна інфраструктура страховика.

До інших керованих факторів впливу на фінансову стійкість страховика відносяться: матеріальні, фінансові та трудові ресурси страхової компанії. В сукупності всі ці чинники взаємозв'язані між собою, і зміни одного з них відбиваються на всіх інших. До частково керованих факторів впливу на фінансову стійкість страховика відносять: ринковий попит, конкуренцію, інфраструктуру страхової компанії тощо. До некерованих факторів впливу на фінансову стійкість страховика відносять: державний устрій та політичну систему, соціальне оточення, кон'юнктуру світового страхового ринку.

Така класифікація відповідає реальним практичним потребам страхових менеджерів, які розробляють стратегію поведінки страхової компанії на ринку, зокрема – з метою підвищення її фінансової стійкості.

З позиції теорії систем фактори, що впливають на фінансову надійність страхової компанії, можна поділити на внутрішньо системні (внутрішні) і позасистемні (зовнішні). Така класифікація важлива саме для управління

надійністю і платоспроможністю, оскільки дозволяє передбачити у відповідь на кожну зовнішню дію деяку внутрішню зміну, що забезпечує баланс середовища та господарюючого суб'єкта.

При проведенні аналізу фінансового середовища функціонування страхової компанії можуть бути виділені фактори зовнішнього фінансового середовища – непрямого впливу та безпосереднього впливу, які спричиняють вплив на фінансову стійкість страховика.

Факторами фінансової стійкості страхової компанії можуть бути різні явища, що впливають на стан організації її фінансів. Серед основних факторів можуть бути виділені зовнішні та внутрішні. У ряді зовнішніх факторів економічного характеру, що здійснюють значний вплив на фінансову стійкість страхової компанії, необхідно назвати динаміку банківського відсотка, рівень інфляції, стан ринку цінних паперів і систему оподаткування. Так, невиважена система оподаткування може спричинити відплив капіталу із страхової галузі та при надмірному вилученні фінансових ресурсів зробити нестійкими не тільки окремі страхові компанії, але і страховий ринок в цілому.

Необхідно враховувати також можливу дію факторів неекономічного характеру. Прикладом дії такого фактора є зміна економічної парадигми, що робить можливим включення страхових премій до собівартості продукції і тим самим дає потужний поштовх розвитку страхування і зростанню доходів страхових компаній. Зовнішнім фактором неекономічного характеру може бути пряме втручання держави, наприклад вилучення до бюджету засобів страхових компаній.

Найважливішими серед внутрішніх факторів, що визначають фінансову стійкість страхової компанії, є надійність страхового та інвестиційного портфеля. Кожен із цих факторів формується під впливом цілого ряду чинників другого порядку, а ті у свою чергу – чинників третього порядку.

Ієрархія внутрішніх факторів, що визначають фінансову стійкість страхової компанії, може бути прийнята за основу для побудови системи показників оцінки

надійності. До внутрішніх факторів впливу на фінансову стійкість страховика можна віднести: тарифну, фінансову, кадрову, перестрахову політику та інші.

Виходячи з вищевикладеного можна зробити висновок, що оскільки будь-яка економічна система є системою високої складності, «виокремлення» впливу окремих факторів у практиці страхової діяльності є досить проблематичним. Подібна тотальна залежність мікросистеми від макросистеми вимагає великої обережності при оцінці ролі внутрішніх факторів у забезпеченні стійкості та надійності суб'єкта ринку, що необхідно враховувати в процесі регулювання діяльності страхових компаній.

Виділення вищезазначених факторів впливу на фінансову стійкість страховика зумовлює необхідність визначення шляхів її забезпечення, зокрема через вдосконалення методів державного регулювання страхової діяльності та менеджменту страховиків. Таким чином визначені фактори впливу на фінансову стійкість страховика зумовлюють необхідність пошуку сучасних шляхів її забезпечення, зокрема, математичного моделювання.

Виходячи з того, що в основі формування страхового капіталу страхової компанії лежать зібрані страхові премії за всіма видами страхування, необхідно розглянути фінансову стійкість страхових операцій. Тобто, дослідити наскільки створений страховий капітал є достатнім для виплати страхового відшкодування, якими є фінансові можливості страховика виконати зобов'язання за укладеними договорами страхування.

Доведено, що тарифні ставки з ризикового страхування встановлюються виходячи із середнього рівня виплат страхового відшкодування за кілька попередніх років. Якщо фактичні виплати перевищують середній рівень, то виникатиме небезпека дефіциту коштів. Тому необхідно заздалегідь змодельовати можливі відхилення страхових виплат від середнього рівня і фактори, що їх зумовлюють.

Модель можливих коливань страхових виплат на одиницю страхової суми (середнього квадратичного відхилення) пропонуємо визначати наступним чином (формула 3.6) [38]:

$$\sigma = \sqrt{mp(1-p)}, \quad (3.6)$$

де m – кількість застрахованих об'єктів;

p – ймовірність настання збитку;

$1 - p$ – ймовірність, що збитку не буде;

p і $(1 - p)$ – дві альтернативні (взаємовиключні) ознаки.

Формула 3.6 виражає залежність можливих відхилень результатів від кількості застрахованих об'єктів і середньої ймовірності збитку. При цьому, під середньою ймовірністю збитку розуміють середній рівень виплат страхового відшкодування за кілька попередніх років, тобто – тарифна нетто-ставка по окремому виду страхування.

Доведено, що розмір середньоквадратичних відхилень не залежить від середньої страхової суми на один об'єкт страхування. Зі збільшенням страхової суми збільшується розмір страхових виплат, але ступінь коливання їх не змінюється, оскільки відповідно зростає й страховий капітал.

Для розуміння цього введемо коефіцієнт варіації (формула 3.7) [79].

$$V = \frac{B \sqrt{mp(1-p)}}{bmp} \quad (3.7)$$

де V – коефіцієнт варіації;

b – середня страхова сума на один об'єкт страхування.

Скоротивши формулу 3.7 на величину b , отримаємо формулу 3.8.

$$V = \frac{\sqrt{mp(1-p)}}{mp} \quad (3.8)$$

Визначимо коефіцієнт варіації при кількості застрахованих об'єктів 200 та ймовірності настання збитку 0,009. Тоді ймовірність того, що збиток не настане буде становити 0,991.

Проведемо розрахунок, підставивши дані у формулу 3.8:

$$V = \frac{\sqrt{200 \times 0.009 \times 0.991}}{200 \times 0.009} = 0,74 \text{ або } 74\%$$

Визначимо коефіцієнт варіації при кількості застрахованих об'єктів 1000 та інших незмінних умовах:

$$V = \frac{\sqrt{1000 \times 0.009 \times 0.991}}{1000 \times 0.009} = 0,19 \text{ або } 19\%$$

Таким чином, коефіцієнт варіації буде меншим при більшій кількості об'єктів страхування, а отже меншим буде середнє квадратичне відхилення.

Визначимо можливу максимальну страхову суму при страхуванні груп об'єктів, тобто при страхуванні груп однорідних об'єктів за окремими видами страхування. При цьому, враховуючи, що одним з найрозвиненіших видів страхування для ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» протягом 2016-2018 років було добровільне страхування автотранспортних засобів, проведемо розрахунок максимальної страхової суми за цим видом страхування.

Розрахуємо величину середньоквадратичного відхилення та коефіцієнта варіації при різній кількості потенційно застрахованих автомобілів, а саме: 1 500 штук, 2 000 штук та 4 000 штук.

Скориставшись формулою 3.8, отримаємо коефіцієнт варіації:

1) для 1 500 об'єктів:

$$V = \frac{\sqrt{1500 \times 0.009 \times 0.991}}{1500 \times 0.009} = 0,27 \text{ або } 27\%$$

2) для 2 000 об'єктів:

$$V = \frac{\sqrt{2000 \times 0.009 \times 0.991}}{2000 \times 0.009} = 0,24 \text{ або } 24\%$$

3) для 4 000 об'єктів:

$$V = \frac{\sqrt{4000 \times 0.009 \times 0.991}}{4000 \times 0.009} = 0,17 \text{ або } 17\%$$

Результати проведеного розрахунку запишемо в таблицю 3.3.

Таблиця 3.3 – Результати розрахунку можливих коливань страхових виплат на одиницю страхової суми при страхуванні автотранспортних засобів, тис. грн.

Групи об'єктів	Кількість об'єктів, m	Страхова сума, b, тис. грн..	Загальна страхова сума, mb, тис. грн..	Загальна річна нетто-премія, Р, тис. грн..	Середнє квадратичне відхилення	Коефіцієнт варіації, V	Міжгрупове відхилення, O	Максимальна страхова сума за одним об'єктом, S, тис. грн..
1	1500	100,0	150 000,0	280,0	3,66	0,27	0,12	240,0
2	2000	80,0	160 000,0	320,0	4,22	0,24		
3	4000	70,0	280 000,0	400,0	5,99	0,17		
-	7500	-	590 000,0	1 000,0	-	-	-	-

Джерело: складено автором

При цьому, максимальна страхова сума на один об'єкт страхування розраховується за формулою 3.9 [38]:

$$S = 2 \times O \times P, \quad (3.9)$$

де O – міжгрупове відхилення від середнього результату;

P – загальна річна нетто-премія.

Тоді максимальна страхова сума на один транспортний засіб при страхуванні автотранспортних засобів становитиме:

$$S = 2 \times 0,12 \times 1\,000\,000 = 240\,000 \text{ грн.}$$

Отже, отримані дані означають, що для забезпечення фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» слід проводити добровільне страхування

автотранспортних засобів на умовах максимальної страхової суми на рівні 240 000 тис. грн., якщо кількість застрахованих об'єктів буде коливатися в межах, запропонованих у розрахунку. Якщо їх кількість буде більшою або меншою, необхідно застосовувати коефіцієнт варіації для регулювання величини страхового тарифу. Такий підхід забезпечить фінансову стійкість страхових операцій досліджуваного страховика при здійсненні ним добровільного страхування автотранспортних засобів.

Аналогічний розрахунок можна провести й застосувати й до інших видів страхування, що здійснюються страховиком.

Отже, метод розрахунку середньоквадратичного відхилення альтернативної ознаки при здійсненні конкретних видів страхування дозволяє простежити вплив на показник фінансової стійкості страхових операцій середньої нетто-ставки й величини страхового портфеля страхової компанії. Доведено, що зростання кількості застрахованих об'єктів знижує щорічні коливання фінансових результатів страхових операцій. Але ця залежність найкраще проявляється при страхуванні приблизно однакових за величиною ризиків. З огляду на це, в кризових умовах, коли спостерігається зменшення кількості застрахованих об'єктів, для забезпечення фінансової стійкості страховій компанії слід формувати страховий портфель з урахуванням результатів методів математичного моделювання.

Проведені дослідження дозволили виявити, що фінансова стійкість страхової компанії залежить від фінансової стійкості її окремих страхових операцій і формується виходячи з кількості й однорідності застрахованих об'єктів, характеру страхових ризиків, включених у відповідальність страховика, розміру нетто-ставки за кожним окремим видом страхування. А тому моделювання фінансової стійкості страховика є особливо актуальним в кризовий період функціонування економіки України загалом і страхового ринку зокрема. Таким чином, математичне моделювання коливань страхових виплат на одиницю страхової суми при здійсненні основних видів страхування сприятимуть забезпеченню фінансової стійкості страхової компанії.

3.3 Адаптація вимог Директиви «Solvency II» для розрахунку коефіцієнта платоспроможності страховика в умовах інтеграції до Європейського Союзу

Функціонування страхової компанії в умовах ринкової економіки вимагає високого рівня організації, без якого неможливе досягнення мети страховика, забезпечення його конкурентної спроможності й ефективної діяльності. Проте, жодна страхова компанія не може провадити діяльність у територіально обмеженому середовищі. Сучасний страховий сектор економіки України характеризується відкритістю та рухом в бік поступового входження до міжнародного страхового простору.

На теперішній час стратегічним завданням нашої держави є забезпечення ефективної державної політики з євроінтеграції насамперед стосовно проведення внутрішніх реформ відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання проведення інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» [68].

У зв'язку з цим виникає необхідність адаптації українського законодавства відповідно до норм ЄС, у тому числі й законодавства в галузі ведення страхового бізнесу. Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, було розроблено проект Закону України «Про страхування» з урахуванням додатку до розділу «Фінансові послуги» проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у переліку актів європейського законодавства, котрі потребують імплементації в законодавство України, де визначена Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Solvency II» («Платоспроможність II») стосовно діяльності зі страхування та перестрахування з терміном її імплементації протягом десяти років після набрання нею чинності, тобто до кінця 2019 року [18, 52].

З огляду на зазначене вище, виникає необхідність розгляду вимог ЄС до платоспроможності страхових компаній з метою їх запровадження вітчизняними страховиками.

Проведені дослідження свідчать, що чинне страхове законодавство ЄС щодо платоспроможності страхових компаній складається із низки директив і впроваджувальних заходів, що стосуються страхування життя, страхування транспорту, перестрахування, платоспроможності, обліку, електронної торгівлі, страхових груп, страхового посередництва та ліквідації страховиків.

У ЄС перші правила щодо платоспроможності були запроваджені у 1973 році у секторі страхування, не пов'язаного зі страхуванням життя, та у 1979 році у секторі страхування життя. Вони оновлювалися у 2002 році, хоча, на підставі Директиви про платоспроможність (Solvency I), було відносно мало випадків неплатоспроможності страхових компаній [19, 58].

Директивою Solvency I було запроваджено використання страховими компаніями паспорта. Відповідно до нього, страховики, головний офіс яких знаходиться у державі – члені ЄС, повинні повідомляти регуляторний орган своєї країни про свій намір відкрити філію на території іншої держави – члена або про свій намір надавати страхові послуги на території іншої держави – члена згідно зі свободою надання послуг. Якщо регуляторний орган країни – походження затверджує таку пропозицію, він надає подану страховиком інформацію регуляторному органу держави – члена, на території якої планується відкрити філію або надавати страхові послуги («приймаюча держава»).

Відповідно до положень про паспорт, фінансовий нагляд за діяльністю страховика, включаючи нагляд за діяльністю, яку він здійснює або через свої філії, або на виконання свободи надання послуг, покладається на регуляторний орган країни – походження. Детальні положення про порядок застосування положень про паспорт у секторі страхування містяться в Генеральному протоколі про співробітництво регуляторних органів держав – членів ЄС, які здійснюють нагляд за діяльністю страхових компаній. Цей Протокол містить положення, згідно із якими його дія поширюється на регуляторні органи держав, які не є членами ЄС, але співпрацюють з ним.

В той же час, Директива про платоспроможність Solvency I мала низку недоліків. Запроваджена нею система мала ретроспективний, а не перспективний

характер. Вона не вимагала від керівництва страхових компаній і органів нагляду за страховою діяльністю аналізувати позицію кожного страховика з точки зору ризиків. А також не враховувала низку важливих ризиків, таких як ризик управління активами/пасивами, кредитний ризик або ринковий ризик страхових компаній. Система не узгоджувала найбільш важливий елемент балансу страховика, тобто технічні аспекти, і тому не дозволяла порівнювати фінансове становище страхових компаній різних країн.

Для усунення цих недоліків Європейська комісія розробила нову нормативну базу нагляду за страховою діяльністю. У липні 2007 року ЄК ухвалила проект нової директиви про заснування та ведення бізнесу страхування і перестрахування. У лютому 2008 року ЄК подала на розгляд Європейського парламенту та Ради доопрацьований проект директиви про заснування та ведення бізнесу страхування та перестрахування Solvency II. 25 листопада 2009 року Директиву про платоспроможність II було ухвалено Європейським Союзом та Радою Європи [18].

Директива Solvency II передбачає застосування трирівневої системи «Базель-II», тобто вимоги стосовно оцінки достатності капіталу з урахуванням ризиків (рівень 1), вимоги щодо здійснення нагляду з урахуванням ризиків (рівень 2) і розкриття інформації учасникам ринку (рівень 3). Директива про платоспроможність II зберігає положення про паспорт, що містилися у Директиві про платоспроможність I (Solvency I).

Зміст кожного з рівнів системи полягає в наступному.

Рівень 1 запроваджує дві конкретні вимоги до капіталу:

- 1) вимога щодо платоспроможності (ВПС);
- 2) вимога щодо мінімального капіталу (ВМК) [69].

ВПС – це рівень капіталу, що дозволяє страховій компанії покривати великі непередбачені збитки. Його планується встановити на рівні, котрий залишає лише 1 шанс із 200, що через один рік капітал буде неадекватним. ВПС – це вимога до оцінки капіталу з урахуванням ризиків, що забезпечує контроль платоспроможності і розраховується з використанням стандартного підходу або

внутрішніх моделей, що отримали погодження регуляторного органу в країні. Розрахунок ВПС передбачає оцінку операційного ризику страхової компанії на додаток до страхового, інвестиційного й інших фінансових ризиків. ВПС не може бути нижчою від ВМК, у протилежному випадку в роботу має включатися наглядовий орган. Страхова компанія, котра порушує ВМК і не може відновити свій капітал до необхідного рівня матиме швидко бути закритою для нових операцій.

Рівень 1 також узгоджує розрахунки технічних резервів страхових компаній. Технічні резерви повинні розраховуватися страховими компаніями для уможливлення виконання ними своїх зобов'язань перед власниками полісів і бенефіціарами (правонаступниками) та покриття витрат. Оцінка технічних резервів проводиться на основі інформації, наданої фінансовими ринками, та відкритих даних про страхові технічні ризики. Технічні резерви мають розраховуватися як найкращий кошторис плюс ризик.

Рівень 2 вимагає, щоб страхові компанії мали зважені та ефективні стратегії і процеси оцінки ризиків, на які вони наражаються, та оцінки і підтримання капіталу для покриття цих ризиків. Страхові компанії мають самостійно проводити річну оцінку своїх систем управління та потреб у капіталі. Така самооцінка повинна перевірятися регуляторним органом країни. Якщо, на думку цього органу, страхова компанія повинна мати більше капіталу або капітал вищої якості, вимога щодо платоспроможності збільшується для отримання скоригованої ВПС. Якщо виявлена проблема стосується неналежного управління ризиками, то страховій компанії може бути запропоновано не збільшувати капітал, а поліпшити таке управління.

Рівень 3 вимагає розкривати інформацію про достатність капіталу страхових компаній учасникам ринку, таким як власники цінних паперів, власники боргових зобов'язань, перестраховики та великі комерційні покупці страхових продуктів. Інформація, що підлягає розкриттю, може бути розподілена на три категорії:

- категорія 1 – показники фінансового стану та діяльності, включаючи звіти компанії про доходи, баланс і грошові потоки;
- категорія 2 – інформація про профіль ризику, включаючи рівень ризику та диверсифікацію страхового портфеля, наприклад сума під ризиком і перевірки портфеля «під навантаженням»;
- категорія 3 – стосується невизначеності інформації категорій 1 і 2, включаючи аналіз чутливості до величини параметру та порівняння результатів із попередніми розрахунками [18].

Закріплення Директиви про платоспроможність (II), (Solvency II) у внутрішньому законодавстві держав-членів ЄС відбулося у 2012 році і її впровадження мало серйозні наслідки для страхових компаній цих країн, оскільки вимагало від них створення та зміцнення їх головних функцій, включаючи управління ризиками, актуарний, внутрішній аудит, а також внутрішній контроль і дисципліну дотримання законодавства.

Директива про платоспроможність (II) мала також важливі наслідки для наступного:

- розвитку інформаційних систем на підтримку моделювання потреб капіталу з урахуванням ризиків, як того вимагає рівень 1;
- оцінки ринкових ризиків, кредитних ризиків, ризиків пов'язаних зі страхуванням життя, здоров'я, а також зі страхуванням, не пов'язаним зі страхуванням життя, як того вимагає рівень 2;
- вимог щодо звітності, що передбачаються рівнем 3 [69].

Solvency II містить концепцію регулювання діяльності страхових організацій, що ґрунтується на принципах пруденційності та врахування ризиків, що виникають у процесі діяльності фінансової установи [18].

Такий підхід до оцінки платоспроможності страхових компаній істотно відрізняється від встановленого українським законодавством, згідно з яким при розрахунку нормативів платоспроможності беруться до уваги лише показники страхових премій і виплат [61].

Неефективність цього підходу засвідчив досвід ЄС, оскільки з 85 страхових компаній, котрі перебували під контролем регуляторних органів через невідповідність капіталу вимогам раніше прийнятої Solvency I, 20 були ліквідовані [57].

Відповідно до Solvency II, оцінка платоспроможності страхових компаній проводиться через розрахунок показника необхідного платоспроможного капіталу (SCR), що визначається як сума коштів, здатна покрити збитки страхової компанії за умови реалізації всіх ризиків, котрі виникають у процесі її діяльності.

Визначається цей показник із урахуванням вимог до капіталу за окремими категоріями ризику:

1) SCR для покриття операційного ризику є сумою збитків, що можуть виникнути внаслідок неадекватних або помилкових внутрішніх процесів, дій персоналу, а також зовнішніх подій;

2) SCR для покриття ринкового ризику – це сума втрат страхової компанії в разі змін ринкової кон'юнктури. У такому випадку аналізується структура активів і зобов'язань страхової компанії;

3) SCR для покриття ризику дефолту перестраховика відображає можливі втрати через його несподіване банкрутство або погіршення платоспроможності на наступних дванадцять місяців;

4) SCR для покриття ризику страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я, показує можливі збитки страхової компанії за зобов'язаннями зі страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я;

5) SCR для покриття ризику страхування здоров'я є сумою можливих втрат страхової компанії за зобов'язаннями зі страхування здоров'я (рис. 3.5) [7].

Останні дві складові відображають пріоритетний ризик, який враховується при розрахунку базового рівня капіталу, необхідного для підтримки й розвитку страхової діяльності. Він пов'язаний зі структурою страхового портфеля та вимірюється на основі коливань збитковості за окремими видами страхування, котрі здійснює страхова компанія.

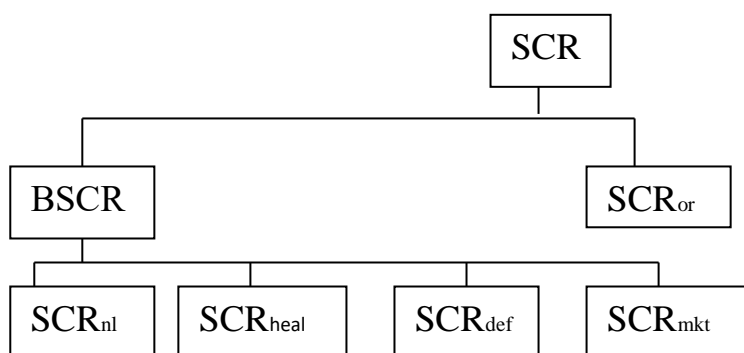

Рисунок 3.5 – Структура необхідного платоспроможного капіталу страхової компанії (SCR) за методикою Solvency II,

де SCR – необхідний платоспроможний капітал;

BSCR – базовий необхідний платоспроможний капітал;

SCR_{or} – необхідний розмір капіталу для покриття операційного ризику;

SCR_{nl} – необхідний розмір капіталу для покриття ризику страхування іншого, ніж страхування життя та здоров'я;

SCR_{heal} – необхідний розмір капіталу для покриття ризику страхування здоров'я;

SCR_{def} – необхідний розмір капіталу для покриття ризику дефолту перестраховиків;

SCR_{mkt} – необхідний розмір капіталу для покриття ринкового ризику.

Виходячи з даних рисунку 3.5, необхідний платоспроможний капітал для страхової компанії становитиме (формула 3.9) [7, 57]:

$$SCR = BSCR + SCR_{or} = (SCR_{nl} + SCR_{heal} + SCR_{def} + SCR_{mkt}) + SCR_{or} \quad (3.9).$$

Можливі коливання збитковості за окремими видами страхування беруться до уваги при розрахунку необхідного платоспроможного капіталу для покриття ризику страхування здоров'я, та іншого, ніж страхування життя й здоров'я, через показник середньоквадратичного відхилення ризику премій і резервів (σ). Значення цього показника є стандартним для всіх страхових компаній окремо за кожним видом страхування та розраховане Європейським комітетом страхового

й пенсійного нагляду (Європейська організація страхування та пенсійного забезпечення, ЕІОРА) [54].

З одного боку, наявність великої бази даних і методичного забезпечення дає змогу керівним органам ЄС проводити необхідні розрахунки. Але з другого – такі стандартні значення мало враховують особливості кожної країни. На цей недолік вказала Спільна робоча група ЕІОРА, відзначивши, що для розрахунку стандартного відхилення ризику страхування, іншого, ніж страхування життя, був застосований загальноєвропейський підхід на основі об'єднаних даних по Європі, що характеризується неоднорідністю, при цьому істотні відмінності між державами не були взяті до уваги [57].

Для з'ясування можливих відхилень рівня ризику премій з метою розрахунку необхідного капіталу платоспроможності для страхових компаній України у 2017 році вченими Харківського національного університету імені Семена Кузнеця було проведено експеримент із адаптації Solvency II до умов функціонування вітчизняного страхового ринку, у рамках якого було обчислено стандартні відхилення ризику премій зі страхування, іншого, ніж страхування життя, на базі звітних даних діяльності 63 вітчизняних страховиків, котрі входили у рейтинг 100 страхових компаній за обсягом валових страхових премій. Оскільки страховий ринок України у 2017 році характеризувався високим рівнем концентрації – частка перших 50 страхових компаній із найбільшим обсягом валових страхових премій становила 85,9 % цього ринку, то така вибірка була репрезентативною [7].

Для розрахунку середньоквадратичного відхилення ризику премій було використано положення ЕІОРА. На основі розрахунку, проведеного за п'ятьма видами страхування, було виявлено істотні відмінності за рівнем ризику. Наприклад, середньоквадратичне відхилення ризику премій для страхування наземного транспорту в Україні становило 76 % на відміну від встановленого Solvency II (7 %). Це дало змогу одержати адаптовану до умов функціонування вітчизняного страхового ринку складову визначення величини такого капіталу.

Для розрахунку величини платоспроможного капіталу страхових компаній, використовувалась методика, запропонована Директивою Solvency II, та методика, адаптована до умов України.

При цьому, необхідний платоспроможний капітал для покриття страхових ризиків SCR визначається за формулою 3.10 [57]:

$$SCR = 3 \cdot \sigma \cdot V \quad (3.10)$$

де σ – середньоквадратичне відхилення ризику премій і резервів зі страхування іншого, ніж страхування життя та здоров'я, тис. грн.;

V – сума чистих страхових премій та резервів зі страхування іншого, ніж страхування життя та здоров'я, тис. грн.

Середньоквадратичне відхилення розраховується за формулою 3.11 [69]:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{V^2} \cdot \sum \text{Corr}_{(lob)_{ji}} \cdot \sigma_{(pr;res)_j} \cdot \sigma_{(pr;res)_i} \cdot V_{(pr;res)_j} \cdot V_{(pr;res)_i}} \quad (3.11)$$

де Corr_{ji} – попарні коефіцієнти кореляції між ризиками окремих видів страхування;

i – рядки кореляційної матриці;

j – колонки кореляційної матриці;

$\sigma_{(pr;res)}$ – середньоквадратичне відхилення ризику премій і резервів за окремими видами страхування, тис. грн.;

V – сума чистих страхових премій та резервів за окремими видами страхування.

Інформаційною базою для розрахунку є фінансова звітність страховиків.

В таблиці 3.4 наведено результати порівняння необхідного платоспроможного капіталу для страхової компанії ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за вимогами Solvency II та розрахованого за адаптованою до умов функціонування

страхового ринку України складовою визначення розміру такого капіталу з урахуванням середньоквадратичного відхилення ризику премій [7].

Таблиця 3.4 – Результати розрахунку необхідного платоспроможного капіталу (SCR) для ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» (відповідно зі звітними даними 2018 року)

Показник	Необхідний платоспроможний капітал страхової компанії, розрахований		SCR-2/ SCR-1
	за вимогами Solvency II (SCR-1), тис. грн.	із урахуванням його адаптованої складової (SCR-2), тис. грн.	
Необхідний розмір капіталу для покриття ризику страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я (SCRnl)	3432,12	12788,16	3,73
Необхідний обсяг капіталу для покриття ризику страхування здоров'я (SCRheal)	4041,47	5492,53	1,36
Необхідний розмір капіталу для покриття ризику дефолту контрагента (SCRdef)	12906,68	12906,68	1,0
Необхідний обсяг капіталу для покриття ринкового ризику (SCRmkt)	61990,99	61990,99	1,0
Базовий необхідний платоспроможний капітал (BSCR)	66246,63	69186,36	1,04
Необхідний розмір капіталу для покриття операційного ризику (SCRor)	1117,62	1117,62	1,0
Необхідний платоспроможний капітал (SCR)	67364,25	70303,98	1,04

Як свідчать дані таблиці 3.4, майже чотирикратне перевищення необхідного розміру капіталу для покриття ризику страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я, обчисленого з урахуванням адаптованої складової, свідчить про те, що діяльність страхових компаній в Україні зі страхування, іншого, ніж страхування життя, характеризується значно вищим рівнем ризику страхової діяльності та більшим розміром необхідного капіталу для покриття цього ризику.

Таким чином, для адаптації вимог Solvency II із метою розрахунку необхідного платоспроможного капіталу страхових компаній України потрібно

обчислити середньоквадратичні відхилення ризику премій і страхових резервів за звітними даними діяльності страхових компаній, на основі одержаних результатів розрахувати необхідний платоспроможний капітал для покриття ризику страхування, іншого, ніж страхування життя та здоров'я (SCR_{nl}), визначити базовий необхідний платоспроможний капітал (BSCR) і необхідний платоспроможний капітал (SCR) страхової компанії.

Такий розрахунок забезпечує можливість визначити коефіцієнт платоспроможності, котрий розраховується за формулою 3.12 [57]:

$$SR = OF/SCR, \quad (3.12)$$

де SR – коефіцієнт платоспроможності страхової компанії;

OF – власний капітал страховика;

SCR – необхідний платоспроможний капітал.

Визначимо коефіцієнт платоспроможності для ПрАТ «СК «ПЗУ Україна», скориставшись даними таблиці 3.4 та даними фінансової звітності страховика за 2018 рік (обсяг власного капіталу в пасиві балансу). Тоді коефіцієнт платоспроможності страховика у 2017 році становитиме:

$$SR = 341037 / 70303,98 = 4,851$$

Результати розрахунку свідчать про достатньо високий рівень платоспроможності досліджуваного страховика, оскільки її коефіцієнт більше ніж у 4 рази перевищує значення «1», а у випадку, коли цей коефіцієнт буде меншим за значення «0,75», стан страхової компанії вважається критичним.

Отже, необхідний платоспроможний капітал (SCR) є цільовим рівнем капіталу, що встановлюється на достатньо високому рівні для раннього попередження неплатоспроможності страхової компанії. Для його розрахунку страхові компанії можуть використовувати стандартну формулу, що рекомендована Європейською організацією страхування і пенсійного забезпечення (EIOPA), або застосовувати внутрішню модель, адаптовану до умов функціонування національного страхового ринку.

Висновки за розділом 3

В результаті проведених в третьому розділі дипломної роботи досліджень доцільно зробити такі висновки.

1. Використання різноманітних сучасних методик визначення фінансової стійкості ПрАТ «СК «ПЗУ Україна», а саме – «крайніх випадків» співвідношення приросту страхових премій та страхових виплат та співвідношення доходів і витрат, засвідчили, що найбільш фінансово стійкою досліджувана страхова компанія була протягом 2016 та 2018 років. У 2017 році значення коефіцієнтів фінансової стійкості наближалися до критичних. Враховуючи, отримані в другому розділі дипломної роботи результати «тестів раннього попередження», доцільно зробити висновок, що не можна однозначно розглядати категорію «фінансова стійкість страховика», адже вона тісно пов'язана з показником платоспроможності як однієї з її важливих ознак і залежить від неї.

2. При проведенні аналізу фінансового середовища функціонування страхової компанії можуть бути виділені фактори зовнішнього фінансового середовища – непрямого впливу та безпосереднього впливу, які спричиняють вплив на фінансову стійкість страховика. Застосування моделі можливих коливань страхових виплат на одиницю страхової суми дозволило простежити вплив на показник фінансової стійкості страхових операцій середньої страхової нетто-ставки й величини страхового портфеля страхової компанії при здійсненні добровільного страхування автотранспортних засобів.

3. З метою адаптації українського страхового законодавства до вимог Європейського Союзу страховикам рекомендовано розраховувати коефіцієнт платоспроможності на основі величини їх платоспроможного капіталу на основі методики, запропонованої Директивою Solvency II. Відповідно до цієї методики у 2018 році ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» мала достатньо високий рівень платоспроможності, оскільки її коефіцієнт перевищував граничне значення «1» більше ніж у 4 рази.

ВИСНОВКИ

Проведені в дипломній роботі дослідження фінансової стійкості страховика дозволили зробити наступні висновки.

1. В результаті опрацювання наукової літератури було з'ясовано, що поняття «фінансова стійкість страхової компанії» слід розуміти як такий стан організації її грошових потоків, при якому страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання (не тільки поточні, але й ті, що виникають за негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників) відносно всіх суб'єктів ринку протягом визначеного часу за рахунок залучених і власних ресурсів, забезпечувати відновлення своїх фінансових показників за будь-якого несприятливого впливу бажаного і оптимального рівня, адаптуватися до постійно змінюваного економічного середовища, використовувати нові обставини, властивості та відносини для цілеспрямованого і динамічного розвитку страховика на основі зростання прибутку й капіталу в даний час і в прогнозованій перспективі; такий стан страховика, який оснований на збалансуванні витрат і зобов'язань страховика із фінансовими ресурсами в умовах впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

2. Платоспроможність страхової компанії – це можливість своєчасно і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями. Показник платоспроможності використовується в процесі аналізу фінансового стану підприємств, оскільки високий рівень платоспроможності характеризує страхову компанію як таку, що може виконати свої зобов'язання перед клієнтами, що і є запорукою доброго фінансового стану компанії. До страховиків, банків та інших фінансових установ висувають особливі вимоги стосовно їх платоспроможності. Це зумовлено тим, що основна діяльність таких установ безпосередньо пов'язана із залученням коштів громадян та юридичних осіб. Українська система платоспроможності базується на Європейській моделі, що відображається в нормах Закону України «Про страхування». Але вимоги до платоспроможності

вітчизняних страховиків істотно нижчі від європейських норм та нормативів, що пояснюється ступенем розвитку економіки та повільним розвитком страхової справи.

3. Важлива роль у розвитку страхової галузі в Україні, як і в багатьох країнах світу, відводиться державі, що за допомогою важелів і стимулів може впливати на формування конкурентоспроможного страхового ринку. Державне регулювання забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страховиків можливе за умов ефективного поєднання правових, економічних і адміністративних засобів. Особливе місце у забезпеченні фінансової стійкості та платоспроможності страховика посідає фінансове планування. Від обґрунтовано спланованої моделі діяльності страховика залежать його фінансова стійкість і прибутковість. Одним із методів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є використання нею надійної системи перестрахового захисту, що виражається у співпраці з фінансово потужними перестраховиками, здатними забезпечити ефективний вторинний перерозподіл ризику страховика.

4. Проведена характеристика фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Страхова компанія «ПЗУ Україна» дозволила виявити, що основна діяльність страховика полягає у наданні послуг зі страхування (крім страхування життя) та перестраховування. Аналіз активів та капіталу страхової компанії свідчить про тенденцію до зростання їх обсягів протягом 2016-2018 років. Оборотні активи в загальній величині активів у 2018 році становили 67,0%, у 2016 році – 57,8%, а у 2017 році – 67,9%. У 2018-2018 роках страхові резерви та власний капітал страховика виявляли тенденцію до зростання. Так, власний капітал у 2018 році зріс порівняно з 2017 роком на 28,5%, а у 2017 році порівняно з 2016 роком на 11,2%. Чистий прибуток протягом 2016-2018 років мав коливальну динаміку і збільшився у 2018 році проти 2017 року на 80,9%, а у 2017 році проти 2016 року зменшився на 58,7%.

5. Аналіз платоспроможності страховика свідчить, що у досліджуваній страховій компанії спостерігалось перевищення фактичного запасу платоспроможності у період 2016-2018 років над її нормативним запасом, котрий

було визначено відповідно до зібраних страхових премій. Динаміка маржі платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» свідчить про стійку тенденцію до її збільшення протягом періоду 2016-2018 років завдяки високому приросту нормативного та фактичного запасу платоспроможності страховика в цей період. Динаміка страхових премій та страхових відшкодувань ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» за всіма видами страхування за період 2016-2018 років мали стійку тенденцію до зростання. Найбільші обсяги страхових премій на кінець 2018 року було зібрано зі страхування автокаско (19,7%), обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів (12,0%), страхування «Зелена картка» (11,6%) та з особистого страхування (23,0%).

6. Оцінка фінансової стійкості досліджуваного страховика за методикою «Тести раннього попередження» дала змогу визначити, що за період 2016-2017 років ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» отримала рівень фінансової стійкості «2» (задовільно), що означало, що в страховій компанії протягом цього періоду були відсутні серйозні фінансові проблеми і значення основних фінансових показників знаходились на середньому рівні, а у 2018 році страховик отримав найвищий рівень фінансової стійкості «1». Крім того, розрахована маржа платоспроможності страховика свідчить про стійку тенденцію до її зростання. Проте, ефективне функціонування страхової компанії на страховому ринку України є можливим за умов розроблення напрямів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії.

7. Застосування сучасних методик визначення фінансової стійкості досліджуваного страховика дозволили виявити наступне: 1) відповідно до методики «крайніх випадків» коефіцієнт фінансової надійності досліджуваного страховика у 2016 та у 2018 роках був вищим ніж загалом по ринку, а у 2017 році цей показник не перевищував середнє значення по страховому ринку. Отже, найбільш сприятливими щодо фінансової стійкості страховика цей коефіцієнт був у 2016 та 2018 роках; 2) відповідно до методики співвідношення приросту страхових премій та страхових виплат досліджуваній страховик у 2016-2018 роках був фінансово стійким, оскільки приріст його страхових виплат не

перевищував приріст його страхових премій; 3) розрахунки, проведені за методом співвідношення доходів і витрат страховика свідчать, що у 2017-2018 роках коефіцієнт фінансової стійкості був близький до критичного значення «1», а потягом 2016 року – перевищував це значення.

8. Визначення факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії зумовили необхідність пошуку сучасних шляхів її забезпечення, зокрема, математичного моделювання. Застосування моделі можливих коливань страхових виплат на одиницю страхової суми дозволило простежити вплив на показник фінансової стійкості страхових операцій середньої страхової нетто-ставки й величини страхового портфеля страхової компанії при здійсненні добровільного страхування автотранспортних засобів. Аналогічну модель доцільно застосовувати й при визначенні фінансової стійкості операцій за іншими видами страхування. Таким чином, фінансова стійкість страховика залежить від фінансової стійкості страхових операцій і формується виходячи з кількості й однорідності застрахованих об'єктів, характеру страхових ризиків, включених у відповідальність страховика, розміру нетто-ставки.

9. Результати розрахунку коефіцієнта платоспроможності ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» на основі величини платоспроможного капіталу страховика, що визначався з використанням методики, запропонованої Директивою Європейського Парламенту та Ради Європи «Solvency II», свідчать про достатньо високий рівень платоспроможності досліджуваного страховика, оскільки її коефіцієнт у 2018 році перевищував значення «1» більше ніж у 4 рази. Такий підхід дозволив виявити, що необхідний платоспроможний капітал (SCR) є цільовим рівнем капіталу для раннього попередження неплатоспроможності страховика, для розрахунку якого українські страхові компанії можуть використовувати стандартну формулу, рекомендовану Європейською організацією страхування і пенсійного забезпечення (EIOPA), або застосовувати внутрішню модель, адаптовану до умов функціонування національного страхового ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берлін М.С. Моделі управління фінансовою стійкістю страхової компанії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.11 «математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / М.С. Берлін. – Донецький національний університет. – Донецьк, 2015. – 19 с.
2. Бойко А.О. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової стійкості страхової компанії [Електронний ресурс] / А.О. Бойко // «Економічні науки». – 2015. – №7. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2015_7_4/4.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 17.09.2019.
3. Братюк В.П. Дослідження управління фінансовою надійністю страховика на прикладі страхових компаній України [Електронний ресурс] / В.П. Братюк // «Ефективна економіка». – 2016. – №11. – Режим доступу: <http://www.economy.pauka.com.ua/?op=1&z=3509>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 07.10.2019.
4. Бутиріна В.М. Концептуальні основи фінансової стійкості страхових організацій / В.М. Бутиріна // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. – 2015. – Т.26 (65), №1. – С.20-26.
5. Ваніна Д.А. Ризик-менеджмент як основа ефективного функціонування страхової організації / Д.А. Ваніна // Наука й економіка . – 2016. – Випуск 4 (36). – С. 16–24.
6. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній / А. Василенко // Вісник КНТЕУ. – 2017. – № 4. – С. 11-17.
7. Внукова Н.М. Адаптація вимог Solvency II до умов функціонування страхового ринку України / Н.М. Внукова, С.А. Ачкасова, І.В. Скорик // Фінанси України. – 2015. – №9 (214). – С. 76-81.
8. Вовчак О.Д. Страхування: навч. посібник / О.Д. Вовчак. – Львів: Новий світ – 2000, 2015. – 480 с.
9. Воблий К.Г. Основи економіки страхування: навч. посібник / К.Г. Воблий. – Тернопіль: Економічна думка, 2016. – 238 с.

- 10.Временко Л. Пруденційний режим регулювання страхової діяльності: цілі, задачі, інструменти / Л. Временко, О. Корват // Страхова справа. – 2016. – № 1 (33). – С. 60-64.
11. Временко Л.В. Теоретичні аспекти формування страхового портфеля страховика / Л.В. Временко, Ю.В. Подзолкова // Економічна наука ХХІ століття: реалії та перспективи: зб. наук. пр. з актуальн. проблем економ. наук. – Дніпропетровськ, 2015. – Ч. 2. – 248 с.
- 12.Гаманков Д. Реформування державного нагляду на страхових ринках: сучасні світові тенденції / Д. Гаманков // Ринок цінних паперів України. – 2016. – №8. – С. 87-91.
13. Гаманкова О.О. Сучасні тенденції капіталізації на ринку страхових послуг України / О.О. Гаманкова // Формування ринкової економіки / зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2015. – Вип.16. – С. 343–350.
- 14.Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навч. посібник / О.О. Гаманкова – К.: КНЕУ, 2016 – 328 с.
- 15.Горбач Л.М. Страхова справа: навч. посібник / Л.М. Горбач. – К.: Кондор, 2015. – 207 с.
- 16.Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: від 16 січ. 2003 р. № 436-IV: станом на 01 верес. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 15.09.2019.
- 17.Данніков О. Резервні інвестиції / О. Данніков // Ринок цінних паперів України. – 2015. – №7/8. – С. 23-27.
- 18.Директива 2009/138/ЄС Solvency II Європейського Парламенту та Ради від 25.11.2009 [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/746.html>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 05.09.2019.
19. Друга директива Ради Європи 88/357/ЕЕС від 22 червня 1988 р. щодо координації законодавчих, нормативних та адміністративних актів з прямого страхування, іншого, ніж страхування життя, про положення, спрямовані на спрощення фактичного здійснення свободи надання послуг, та про зміну

- Директиви 73/239/ЕЕС [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.znay.ru/law/eec/eec88-357.shtml> . – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.09.2018.
- 20.Добош Н.М. Оцінка фінансової стійкості страховика / Н.М. Добош // Формування ринкової економіки в Україні: Науковий збірник. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017. – Вип. 19. – С. 207–212
 - 21.Добош Н.М. Диверсифікація структури джерел капіталу страховиків – один з аспектів впливу на їх фінансову стійкість / Н.М. Добош // Науковий вісник Національного Лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: Національний Лісотехнічний університет України, 2016. – Вип. 20.4. – С. 196–201
 - 22.Дьячкова Ю.М. Страхування: навч. посібник / Ю.М. Дьячкова. – К: Центр учбової літератури, 2015. – 240 с.
 - 23.Електронна версія (Pi)-Рейтингу фінансової стійкості страхових компаній: [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://expert-rating.com/data/upload/PI-ratings/Pi-rating_of_Ins-2018.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 07.09.2019.
 - 24.Єрмошенко А.М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А.М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – №4. – С.46-51
 25. Житар М. Методичні аспекти управління ризиками в страховій компанії / М. Житар // «СХІД», № 1 (161). – 2017 – С. 13-17.
 26. Журавка О.С. Страхова культура як один з чинників впливу на розвиток страхування [Електронний ресурс] / О.С. Журавка, С.Г. Лопатченко. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4> 102. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 25.10.2019.
 27. Журавка, О.С. Теоретичні основи формування страхового портфеля / О.С. Журавка // Бізнес Інформ. – 2017. – № 5. – С. 201 - 204.
 - 28.Законодатель страхового бизнеса – Lloyd's of London // Страховое обозрение –

2016. – № 2. – С. 12-16.
29. Залетов А. Страховая политика и стратегия ее реформирования в условиях «идеального шторма» / А. Залетов // Insurance TOP. – 2015. – №1. – С. 2-5.
30. Зінкевич Т. Методичні підходи до обчислення страхових тарифів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, зокрема авто каско [Електронний ресурс] / Т. Зінкевич // Ринок цінних паперів України. – 2016. – № 9-10. – С. 57-66.
31. Зінкевич Т. Моделювання розміру збитків у страхуванні / Т. Зінкевич, В. Лісовська // Ринок цінних паперів України. – 2017. – № 3-4. – С. 101-104.
32. Зоря О.П. Страховий ринок України: стан, проблеми та перспективні напрямки розвитку / О.П. Зоря // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2018. – № 1. – С. 12-15.
33. Іванюк С.І. Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії» / І.С. Іванюк, Д.С. Маруженко // Фінанси України. – 2016. – №11. – С.77-90
34. Insurance TOP – Страховий рейтинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insurancetop.com>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 08.09.2019.
35. Кінашук Л.Л. Страхування: теорія та практика проведення: монографія / Л.Л. Кінашук. – К.: Атіка, 2015. – 112 с.
36. Клапків М.С Витоки національного страхового ринку України: навч. посібник / М.С. Клапків, Ю.М. Клапків. – Тернопіль: Карт-бланш, 2014. – 276 с.
37. Клименко О. Основні завдання розвитку вітчизняної індустрії страхування / О. Клименко // Страхова справа. – 2016. – № 3 (31). – С. 7-9.
38. Ковтун О. Основи актуарних розрахунків: навч. посібник / О. Ковтун, М. Денисенко, В. Кабанов / К.: «ВД «професіонал», 2015. – 480 с.
39. Конституція України [Електронний ресурс]: від 28 черв. 1996 р.: станом на 10 верес. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 21.09.2019.

40. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 15.07.2010 № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloadsuoazk/Konz_15.07.10.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.10.2019.
41. Лесик Л.М. Тенденції та проблеми розвитку ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в умовах економічної кризи / Л.М. Лесик // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 214-219.
42. Лісовал В.П. Оцінка результатів діяльності страхової компанії / В.П. Лісовал // Електронний журнал «Проблеми системного підходу в економіці». – 2016. – Т. 2. – №. 10. – [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/EPsAE/article/download/4419/4548>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 27.09.2019.
43. Макаренко Є. Світова фінансова криза та її вплив на фінансово-кредитну сферу держави / Є. Макаренко // Ринок цінних паперів України. – 2015. – № 3/4. – С. 39-44.
44. Макконнел К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконнел, С.Л. Брю; пер. с англ. – К.: Хагар-Демос, 2015. – 785 с.
45. Малик Р. Державне регулювання страхового бізнесу / Р. Малик // Урядовий кур'єр. – 2018. – 15 черв. (№118). – С.11.
46. Медвідь Я.Ф. Страхування в Україні: поняття і види класифікації [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – / Я.Ф. Медвідь. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npmaup/2017_4/pdf_files/77-82.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 07.10.2019.
47. Міжнародні принципи здійснення страхових операцій // Фінансовий ринок України. – 2017. – №9. – С. 28-30.
48. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні: навч. посібник /

- А.С. Музиченко. – К.: Кондор, 2015. – 183 с.
49. Мухіна О.В. Фінансові аспекти страхового бізнесу в Україні / О.В. Мухіна // Фінанси України. – 2018. – № 1 – С. 43-47.
 50. Нагайчук Н.Г. Теоретичні підходи до визначення змісту поняття «фінанси страхових організацій» / Н.Г. Нагайчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 11 черв. – С. 32-35.
 51. Огляд фінансових показників страхового ринку України // Страхова справа. – 2017. – № 2. – С. 41-43.
 52. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.dfp.gov.ua](http://www.dfp.gov.ua). – Назва з екрана. – Дата перегляду: 19.09.2018.
 53. Офіційний сайт ПрАТ «СК «ПЗУ Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.pzuukr.ua](http://www.pzuukr.ua). – Назва з екрана. – Дата перегляду: 08.10.2019.
 54. Офіційний веб-сайт Європейської організації страхування та пенсійного забезпечення (EIOPA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// eiopa.europa.eu](https://eiopa.europa.eu). – Назва з екрана. – Дата перегляду: 03.10.2019.
 55. Павловська О.В. Фінансова стійкість страхової компанії та критерії її забезпечення [Електронний ресурс] / О.В. Павловська, В.О. Філімонова // «Ефективна економіка». – 2016. - №6. – Режим доступу: [http://www.economy.nauka.com.ua/ ?op=1&z=4130](http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4130). – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.10.2019.
 56. Пахненко О.М. Управління катастрофічними страховими ризиками при формуванні конвергентної моделі фінансового ринку: дис. ...канд. екон. наук: 08.00.08 / О. М. Пахненко. – Суми, 2015. – 286 с.
 57. Пацурія Н.Б. Правове регулювання страхування та роздрібних фінансових послуг в Європейському Союзі та в Україні: порівняльно-правовий аналіз / Н.Б. Пацурія, О.А. Белова, Ю.В. Безручко. – К.: ЦУЛ, 2016. – 196 с.
 58. Перша директива Європейського Союзу 73/239/ЕЕС щодо координації законів, нормативів та адміністративних положень стосовно організації та

- проведення діяльності з прямого страхування, іншого, ніж страхування життя [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://www.znau.ua/law/eec/eec73-239.shtml>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 17.10.2019.
- 59.Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI: станом на 01 жовт. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2684-14>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 10.10.2019.
- 60.Приходько В.С. бухгалтерський облік страхової діяльності навч. посібник / В.С. Приходько – К.: 2015. – 213 с.
- 61.Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України від 7 берез. 1996 р. № 85/96-ВР: станом на 12 вер. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?> – Назва з екрана. – Дата перегляду: 20.09.2019.
- 62.Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]: Закон України від 12 лип. 2001 р. № 2664-III: станом на 01 вер. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.09.2019.
- 63.Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [Електронний ресурс]: Закон України від 01 лип. 2004 р. № 1961-IV: станом на 10 вер. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 13.09.2019.
- 64.Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серп. 2002 р.: станом на 11 серп. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. –

Режим доступу: [http:// zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main). – Назва з екрана.

– Дата перегляду: 19.08.2019.

65. Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності [Електронний ресурс]: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серп. 2003 р. № 40: станом на 15 вер. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http:// zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 21.09.2019.
66. Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя [Електронний ресурс]: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17 груд. 2004 р.: станом на 01 серп. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Нацфінпослуг]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http:// www. dfr.gov.ua>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 12.08.2019.
67. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів життя, інших, ніж страхування життя [Електронний ресурс]: Розпорядження Держфінпослуг України від 08 жовт. 2009 р. №741: станом на 23 вер. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Нацфінпослуг]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http:// www. dfr.gov.ua>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 26.09.2019.
68. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 № 1496 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-п>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 13.09.2019.
69. Пукала Р. Фінансова безпека страхових компаній у відповідності з Директивою ЄС Solvency II / Р. Пукала // Розвиток ринків фінансових послуг в умовах глобалізації: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 29 листоп. 2016 р., Харків. – Харків: ХНЕУ: ТО «Ексклюзив», 2016. – С. 26-28.

70. Приказнюк Н. Підвищення привабливості страховиків шляхом удосконалення програм «лояльності» / Н. Приказнюк, Г. Тлуста // Економіка. – 2017. – С. 43-45.
- 71.Роєнко В.В. Особливості схемного страхування в Україні / В.В. Роєнко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник тез доповідей XVII Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2016. – С. 159-160.
- 72.Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків [Електронний ресурс]: Розпорядження Держфінпослуг України від 17 берез. 2005 р. № 3755: станом на 15 вер. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Нацфінпослуг]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 16.09.2019.
73. Рейтинг страхових компаній України за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/ratings/nonlife/18/12/45>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.10.2019.
- 74.Ринок страхових послуг України: підсумки 2018 року: матеріали офіційного звіту Нацфінпослуг // Страхове ревю. – 2019. – № 2 (34). – С.6-27.
75. Рубан С.О. Особливості побудови тарифікаційної системи у майновому страхуванні / С.О. Рубан, О. Г Кузьменко // Проблемы развития финансовой системы Украины в условиях глобализации: труды XIV международной научно-практической конференции аспирантов и студентов (21-23 марта 2015 г.) / Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского. – Симферополь. – 2015. – С. 174-175.
76. Руденко В.І. Страхова піраміда. Чому багато страхувальників займаються страхуванням фінансових ризиків? / В.І. Руденко. – 2017. – № 8. – С. 23-26.
- 77.Селівьорстов О. Оцінка фінансового стану страховиків / О. Селівьорстов // Страхова справа. – 2017. – №4. – С. 80–88
- 78.Сисоєва Л.В. Аналіз фінансових ресурсів та достатності власного капіталу, як рівень фінансової надійності страховика / Л.В. Сисоєва // Економічний простір. – 2017. – №43. – С. 301-312

79. Соколовська З.М. Комп'ютерне моделювання складних економічних систем: [монографія] / З.М. Соколовська, О.А. Клепікова – Одеса: Астропринт, 2015. – 512 с.
80. Станиславчик Е.Н. Бизнес план: Финансовый анализ инвестиционного проекта / Е.Н. Станиславчик – М.: «Ось-89», 2014. – 96 с.
81. Страхування: підручник / кер. авт. кол. і наук.ред. С.С. Осадець – К.: КНЕУ, 2014. – 599 с.
82. Страхування: підручник / кер. авт. кол. і наук. ред. В.Д. Базилевич – К.: Знання, 2014. – 1019 с.
83. Сухий А.П. Проблеми та перспективи розвитку галузі страхування в Україні / А.П. Сухий [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://intkonf.org/suhyi-ap-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-galuzistrahuvannyav-ukrayini/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 10.09.2019.
84. Ткаченко Н.В. Взаємозв'язок факторів і показників фінансової стійкості страховика [Електронний ресурс] / Н.В. Ткаченко // Фінанси України. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/4858/1/47_2016.pdf. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 14.10.2019.
85. Фисун І.В. Страхування: навч. посібник / І.В. Фисун, Г.М. Ярова. – К: Центр учбової літератури, 2011. – 232 с.
86. Фогельсон Ю.Б. Введение в страховое право: учеб. пособие / Ю.Б. Фогельсон. – М.: БЗК, 2013. – 264 с.
87. Фридман П. Контроль затрат и финансовых результатов при анализе качества продукции: учеб. пособие / П. Фридман – М.: Аудит, ЮНИТИ, 2013. – 286 с.
88. Фурман В. Вплив державної політики і системи регулювання на діяльність страховиків в Україні / В. Фурман // Економіст. – 2016. – № 10. – С. 44-46.
89. Фурман В. Розвиток нових технологій у страхуванні / В. Фурман // Фінанси України. – 2017. – № 2. – С. 135-145.
90. Фурман В. Необхідність страхування та його роль в економіці / В. Фурман // Економіст. – 2015. – № 5. – С. 43-46.
91. Ходько, Р.М. Вітчизняне страхування рухається до світових стандартів /

- Р.М. Ходько // Галицькі контракти. – 2016. – № 2. – С. 21-24.
92. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: від 16 січ. 2003 р. № 435-IV: станом на 01 вер. 2019 р. / Законодавство України: [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 04.09.2019.
93. Челишева Т.В. Фінансова стійкість страхової компанії та умови її забезпечення [Електронний ресурс] / Т.В. Челишева, Т.С. Кононова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2016/Economics/3_141696.doc.htm. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 16.09.2019.
94. Чкан І.О. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній [Електронний ресурс] / І.О. Чкан // «Науковий огляд». – 2016. – Том 2. №1. – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/68>. – Назва з екрана. – Дата перегляду: 11.09.2019.
95. Шірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2016. – №9. – С.70-81

ДОДАТКИ